

N. ERMAN

KAS

kauban- duslikud sidemed

VÕI

„KÜLM SÖDA“?

299
EESTI NSV POLIITILISTE JA TEADUSALASTE TEADMISTE
LEVITAMISE ÜHING

N. E R M A N
majandusteaduste kandidaat

KAS
KAUBANDUSLIKUD SIDEMED
VÕI „KÜLM SÕDA“?

Nr. 299

208.12.

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS · TALLINN 1961

33M
E78

Kaane kujundanud

L. Kruusmaa

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

51865

«Me tahame, et meil oleks ameerika rahvaga mõistlikud, head ja sõbralikud suhted.»¹

N. S. HRUŠTŠOV

NÕUKOGUDE JA AMEERIKA RAHVAD VÕIVAD ELADA RAHUS JA SÕPRUSES

Kaasaja tingimustes olenevad rahvusvahelise pinevuse likvideerimine ja rahu säilitamine kogu maailmas tunduval määral Nõukogude—Ameerika suhetest.

«Igaüks saab aru,» ütles N. S. Hruštšov, «kui suur tähtsus rahu ja rahvusvahelise koostöö üritusele on suurimate maailmariikide — Nõukogude Liidu ja Ameerika Ühendriikide vahelistel suhetel. Kas võib kahelda selles, et kui meie riikide vahel seatakse jalule sõbralikud suhted, kui meil õnnestub saavutada koostöö rahu tagamise ürituses, siis rahu maa peal muutub tugevamaks ja kindlamaks.»²

Pärast Teist maailmasõda halvenesid Nõukogude—Ameerika suhted sel määral, et kujunesid rahvusvaheliste suhete närvilisuse allikaks. See tekitas rahvusvahelise olukorra pinevuse, mida tugevdavad mõningate ülemäära tuliste kodanlike sõjasulaste ja Nõukogude-vastaselt häälestatud lühinägelike ajakirjanike hüsteerilised, agressiivsed üleskutsed.

See kõik viis maailma seisundini, mida Ameerika Ühendriikide endine presidendikandidaat Stevenson nimetas «hirmu tasakaaluks». Selliste Nõukogude—Ameerika suhete eest ei kanna vastutust Nõukogude Liidu valitsus.

Pärast Ameerika lennukite provokatsiooniliste salakuumislendude paljastamist on kogu maailm veendunud selles, kes on sõjaõhutajad.

Nõukogude riigi loomise esimestest päevadest tegi meie valitsus kõigi maade valitsustele ettepaneku jalule seada

¹ «Правда», 31. augustil 1960.

² «Правда», 6. augustil 1959.

normaalsed diplomaatilised ja majanduslikud sidemed. Sellest ajast peale, juhindudes erineva poliitilise korraga riikide rahuliku kooseksisteerimise võimalikkuse leninlikust printsiibist, on Nõukogude valitsus võidelnud rahu eest kogu maailmas, rahvusvahelise pinevuse lõdvendamise, kõigi riikide vahel usaldusele ja vastastikusele arusaamisele põhinevate heade suhete loomise eest, rahvusvaheliste majandus- ja kultuurisidemete laialdase arendamise ning maailmakaubanduse laiendamise eest.

Vastates tuhandetele kirjadele ja telegrammidele, mis saabusid kõigist maailma maadest NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu aadressil seoses N. S. Hruštšovi külaskäiguga Ameerika Ühendriikidesse, kirjutas seltsimees Hruštšov:

«Olen õnnelik, võides öelda, et Nõukogude valitsuse kavatsused langevad täielikult ühte kõigi maade inimeste nende õilsate soovidega. Praegu on tekkinud niisugune õhkkond, kus on saanud võimalikuks ja on vaja takistada «külma sõja» poolehoidjaid, et nad ei saaks rahvusvahelist olukorda uuesti teravaks ajada. Mis puutub Nõukogude valitsusse ja nõukogude rahvasse, siis teevad nad kõik selleks, et riikide suhted paraneksid, et inimkond vabaneks alatiseks uue sõja ohust, et rahuliku kooseksisteerimise printsiibid võidule pääseksid.»³

Miljonid inimesed kogu maailmas kiidavad heaks selle Nõukogude valitsuse selge ja kindla seisukoha. Tuntud ameerika kunstnik Rockwell Kent ütles massimiitingul New Yorgi «Carnegie Hallis»:

«Kõige enam kadestan ma nõukogude inimesi selle pärast, et just nende valitsus, mitte aga Ameerika Ühendriikide valitsus, tegi üldise ja täieliku desarmeerimise ettepaneku, mida kogu maailm tervitas . . .

Kui palju uusi helgeid lootusi tõi inimkonnale see Nõukogude valitsuse juhi külaskäik! Suur tänu talle kõige selle eest, mis ta tegi rahu heaks kogu maailmas.»⁴

Kahjuks ei saa selliseid sooje sõnu öelda Ameerika Ühendriikide valitsuse kohta.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon ja nõukogude võimu tekkimine Venemaal võeti Ühendriikide valitsuse poolt vaenulikult vastu.

³ Palgest palgesse Ameerikaga, Tallinn, 1960, lk. 637.

⁴ «Правда», 17. novembril 1959.

Kodusõja ajal võtsid Ühendriigid osa interventsioonist noore Nõukogude vabariigi vastu: aastail 1917—1920 võtsid Ameerika väed osa Nõukogude Põhja ja Kaug-Ida okupeerimisest, maabudes Murmanskis, Arhangelskis ja Vladivostokis.

Selle vahelesegamise eesmärgiks oli, nagu kirjutab ameerika ajaloolane F. Schuman, nõukogude võimu hävitamine ja selle asendamine «korraliku» valitsusega.

Nõukogude rahvas lõi tagasi kõik interventide rünnakud. Pärast seda keeldus Ühendriikide valitsus ametlikult tunnustamast Nõukogude riiki. Kui 1921. aasta märtsis Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee esimees M. I. Kalinin saatis Ameerika presidendile Hardingile kirja ettepanekuga alustada läbirääkimisi Ameerika—Nõukogude suhete normaliseerimiseks, vastas riigisekretär Hughes, et Ameerika valitsus ei näe mingit sobivat alust isegi kaubanduslikeks suheteks, kuni pole saanud veenvaid tõendeid eraomandi taastamise kohta Nõukogudemaal.⁵

Ameerika Ühendriikide valitsus ei tunnustanud Nõukogude Liitu kuueteistkümne aasta kestel. Normaalsed diplomaatilised suhted seati jalule alles president Roosevelti võimuletulekuga 16. novembril 1933. aastal. Kuid ka pärast seda astusid paljud Ameerika riigitegelased, sõjaväeliste ringkondade esindajad ja ajakirjanikud välja Nõukogude—Ameerika suhete normaliseerimise ja parandamise vastu.

1935. aastal kutsus ameerika admiral Sterling (noorem) üles toetama Hitlerit sõjakäigul kommunismi vastu. Harry Truman, tol ajal Ühendriikide senaator, ütles 23. juunil 1941. aastal: «Las Hitler ja Nõukogude Liit võitlevad omavahel ja kurnavad teineteist, Ameerika Ühendriigid on huvitatud nii nõrgast Saksamaast kui ka nõrgast Venemaast.»⁶

Senaatorid Robert Taft, Herbert Hoover (endine Ühendriikide president), Burton Wheeler ja mõned teised riigitegelased tegid korduvalt avaldusi selles vaimus, et kommunismi võit sõjas oleks Ameerika Ühendriikidele ohtlikum kui fašismi võit.

Saanud Ameerika Ühendriikide presidendiks, jäi Harry Truman Nõukogude-vastastele positsioonidele ja tegi

⁵ Frederik Schuman, Venemaa pärast 1917. aastat, New York, 1957, lk. 157 (i. k.).

⁶ Sealsamas, lk. 284.

pärast sõja lõppu kõik selleks, et Nõukogude—Ameerika suhteid halvendada.

Selles tegevuses toetasid Trumani Byrnes ja Marshall, hiljem ka Acheson, John Forster Dulles ja teised «külma sõja» jutlustajad. Nende üleskutseid «külmaks» ja «kuumaks» sõjaks haaras ameerika ajakirjandus, mis arendas ühepoolset hüsteerilist agressiivset kampaaniat. Ajakiri «Look» avaldas 22. juunil 1948 artikli «Õhujõud planeerivad Venemaa pommitamist». Tuntud ameerika vaatljad vennad Alsopid kirjutasid 11. septembril 1948. aastal «Saturday Evening Posti» veergudel, et Nõukogude riigi elulised keskused pühitakse maapinnalt aatomipommi õudusttekitava tulega. Ajakiri «Colliers» arendas 27. oktoobril 1951. aastal 130 leheküljel Nõukogude Liidus ja rahvademokraatiamaades sotsialistliku korra vägivaldse kukutamise plaane.

Ameerika sõjaväelise kildkonna provokatsioonilisele tegevusele 1960. aastal kaasnes ähvardamine NSV Liidu aadressil.

«Minu poisid võivad toime tulla Venemaa hävitamise ülesandega,» deklareeris Ameerika Ühendriikide strateegilise lennuväe komandör Thomas Power.

«Ameerika Ühendriigid on küllalt tugevad, et karmilt rääkida Nõukogude Liiduga,» karjus Ameerika Ühendriikide sõjaõhujõudude staabiülem White.

Selliseid väljaastumisi võib loendada sadu.

Samal ajal ei avaldatud nõukogude ajakirjanduses korragi üleskutseid sõjaks Ameerika Ühendriikide või teiste maadega. Nõukogude valitsus, samuti nagu kogu nõukogude rahvas, taotleb rahu ja kutsub kõiki maid üles lahendamada iga küsimus rahulikul teel.

Tuleb märkida, et üksikute ameerika riigitegelaste avalik vaenulikkus ei väljenda kaugeltki ameerika rahva arvamust, kes korduvalt on avaldanud ja avaldab sõbralikke tundeid nõukogude rahva suhtes.

Progressiivne ameerika publitsist Albert Kahn kirjutab: «Kuhu te ka ei sõidaks meie maal, kõikjal kohtate inimesi, kes avaldavad arvamust, et venelased ei erine oma olemuselt ameeriklastest ning et Ühendriikidel ja Nõukogude Liidul on täielik alus elada rahu ja sõpruses.»⁷

Väga palju tegi Nõukogude—Ameerika suhete paran-

⁷ «Правда», 24. novembril 1959.

damiseks ära president Franklin Roosevelt, kes arvas, et Nõukogude Liidusse on vaja suhtuda kui võrdsesse partnerisse ning lahkarvamused reguleerida läbirääkimiste ja kompromissi teel.

Oma elu lõpul pooldas isegi John Forster Dulles, üks kõige agaramaid «külma sõja» pooldajaid ja jutlustajaid, kompromissi NSV Liiduga mõningates rahvusvahelistes küsimustes.

Miljonid lihtsad ameeriklased nõuavad Ameerika Ühendriikide välispoliitika muutmist, astuvad välja sõpruse ja rahumeelse kooseksisteerimise eest Nõukogude Liiduga, kindla rahu säilitamise eest.

«Meil on vaja kokku leppida ja sõpruses elada,» ütleb koduperenaine A. Mitchell Washingtonist.⁸ Väljendades lihtsate ameeriklaste arvamust, kirjutab ajakirjanik A. Darkwood: «... N. S. Hruštšovi visiidi kohta ütles enamik ameeriklasi okei. Me toetasime kõiki tema samme sel teel, mis viib püsivale rahule. Ka meie arvame, et see tee viib sihile ainult Nõukogude Liidu ja Ühendriikide vahelise rahuliku kooseksisteerimise ja sõpruse kaudu ning et meie sõprus peab väljenduma meie maade vahelises kaubavahetuses, teaduse- ja kultuurialases vahetuses.»⁹

Tippnõupidamise nurjaajamine ameerika sõjaõhutajate poolt, mis vähendas lihtsate inimeste lootusi ja viis nende püüdluste kokkuvarisemisele, tähendas teiselt poolt sõjaõhutajate enesepaljastamist ajalookohtu ees.

Esinedes 9. oktoobril 1960. aastal Ameerika televisioonis, rõhutas Nikita Sergejevitš Hruštšov mitmel korral nõukogude rahva soovi elada ameerika rahvaga rahu ja sõpruses. Kui NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide vahel seatakse jalule sõbralikud suhted, siis on ka rahu kogu maailmas kindlustatud. Seltsimees Hruštšov ütles:

«Me tahame mitte üksnes vältida sõda, vaid luua tingimused ka heade, sõbralike suhete arendamiseks kõigi maadega. Meil on suur soov elada sõpruses ja vendluses ameerika rahvaga, elada sõpruses Ameerika valitsusega... Meie peamine püüe, Nõukogudemaa rahva, Nõukogude valitsuse püüe on elada rahu ja sõpruses kõigi rahvastega. Ja me tahaksime väga näha samasugust suhtumist ameerika rahva ja Ameerika valitsuse poolt. Ma arvan, et

⁸ «Правда», 16. novembril 1959.

⁹ «Советская женщина» nr. 11, 1959, lk. 7.

varem või hiljem saabub niisugune olukord, kus me elame sõpruses, sest sõprus annab meile võimaluse arendada oma majandust ja kultuuri. Sõda aga toob viletsust, seepärast pooldame rahu, pooldame sõprust.»¹⁰

RAHVUSVAHELISE KAUBANDUSE ARENDAMINE ON TEE VASTASTIKUSELE MÕISTMISELE JA RAHULIKULE KOOSTÖÖLE

Maailmakaubandus on rahvusvahelise pinevuse lõdvendamise ja riikide vahel sõbralike suhete loomise üheks tähtsamaks vahendiks. N. S. Hruštšov ütles, et me omistame suure tähtsuse riikide ärilistele suhetele, kaubanduse jaluleseadmisele ja laiendamisele vastastikuse kasusaamise alusel. Me arvame, et kaubanduse arendamine, ärikontaktide loomine, riikide vahel sidemete laiendamine, on suure majandusliku tähtsusega, aitab kaasa rahuürituse tugevdamisele kogu maailmas.

Nõukogude valitsus on korduvalt avaldanud oma valmisolekut igakülgsest kaasa aidata maailmakaubanduse arendamisele, mis võimaldab realiseerida rahvusvahelise tööjaotuse suuri eeliseid ning on kasulik kõigile osavõtvaatele maadele.

Peale selle on rahvusvaheline kaubandus parimaks riikidevaheliste poliitiliste suhete tugevdamise vahendiks.

«Kaubavahetus on nagu baromeeter; ta näitab, millises suunas areneb poliitika — kas hakkavad tihenema pilved, nagu enne äikest, või tuleb selge ja ilus ilm. Me tahame siiralt seda, et baromeeter näitaks alati «selget», selleks aga on vajalik, nagu sügavalt veendunud oleme, igakülgsest arendada kaubavahetust maade vahel,»¹¹ ütles N. S. Hruštšov, esinedes Rahvuslikus Pressiklubis Washingtonis.

Nõukogude—Ameerika kaubanduse arendamine etendab kahtlemata tähtsat osa kapitalistliku ja sotsialistliku süsteemi rahuliku kooseksisteerimise põhimõtte tugevdamisel ning NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide vahelises suhetes «külma sõja» likvideerimisel.

¹⁰ N. S. Hruštšovi jutuaajamine Ameerika televisioonis. «Rahva Hääl», 12. oktoobril 1960.

¹¹ Elada rahu ja sõpruses!, Tallinn, 1960, lk. 61.

Sõjajärgsel perioodil tekkinud rahvusvahelise olukorra pinevus, mis eraldas maailma riigid kahte teineteisesse umbusalduse ja kartusega suhtuvasse rühmitusse, rikkus maailma normaalseid majandussidemeid. Tekkis kaks majanduslikult isoleeritud maailmaturgu, katkesid traditsioonilised majanduslikud sidemed riikide vahel, rahvusvaheline teaduse- ja kultuurialane vahetus ning normaalsed krediidisuhted. See kõik viis disproportsioonide tekkimisele tootmises, tööpuuduse suurenemisele, valuutakorruptustele ja inflatsioonile paljudes kapitalistlikes maades. Tulemuseks oli nende maade rahvaste, eriti aga töötajate elatustaseme langus.

Rahvusvahelise kaubanduse piiramatu areng on rahuliku kooseksisteerimise poliitika kindlaks aluseks, kuna rahu ja kaubandus on tihedalt omavahel seotud ning paljud rahu ihkavad inimesed kogu maailmas on sellest arusaanud. Iseloomulik on, et Ühendriikides lasti välja isegi postmark deviisiga: «Rahu kogu maailmas rahvusvahelise kaubanduse kaudu».

Ei või öelda, et Ühendriikides ei saadaks aru vastastikku kasuliku Nõukogude—Ameerika kaubanduse laiendamise tähtsusest. Paljud ameerika äriühingute esindajad, kes on huvitatud kaubatehingutest Nõukogude Liiduga, astuvad välja Nõukogude—Ameerika kaubanduse laiendamise ja kõigi kitsenduste likvideerimise eest. Tuntud ameerika finantsist ja suurtööstur Cyros Eaton, endised Ühendriikide saadikud NSV Liidus Kennan ja Averell Harriman, samuti rida teisi ameerika äriühingute esindajaid on korduvalt esinenud avaldustega meie maade vahel majanduslike sidemete tugevdamise vajaduse kohta.

Cyros Eaton kirjutas ajalehes «New York Herald Tribune»: «Ma usun, et kaks süsteemi — kapitalistlik ja kommunistlik süsteem — võivad saavutada ja peavad saavutama teostatava kokkuleppe selle kohta, et elada rahu ühel planeedil. Rahulik ja kasulik kaubavahetus näib mulle palju meelitavama ja konstruktiivsema elulaadina kui praegune kulukas olemine relvastatud leeri-ridena.»¹²

Ameerika Ühendriikide suurima laevaehitusfirma «Tuzing Finance Company» president Joseph M. Tuzing, kes avaldas oma arvamust NSV Liidu ja Ameerika Ühendrii-

¹² «New York Herald Tribune», 14. septembril 1959.

kide vahelise kaubanduse arenguperspektiivide küsimuses, ütles: «Kaubelda? See on muidugi parem kui teineteisest ära pöörduda. Teie maa areneb väga kiiresti. Te isegi kavatsete meile järele jõuda. Mis siis ikka, me püüame olla väärilised partnerid... Kontaktid ja kaubandus — see on meile vajalik.»¹³

Esinedes rahvusvahelisel majanduslikul nõupidamisel Moskvas 1952. aastal, ütles ameerika ärimees Oliver Vickery, et kas see meeldib meile või mitte — meil on vaja teineteist selleks, et eksisteerida... Suur enamik ameerika äriinimesi, samuti nagu rõhuv enamik muude elukutsetega ameeriklasi, peab kolmandat maailmasõda täielikuks meeletuseks... Ärimees, kes tahab tappa oma kliente, vajab hullusärki ja tuleb paigutada hullumajja.

New Yorgi firma «Coders and Sons» president Paul Coder ütles 1959. aasta detsembris: «Praegu on head võimalused NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide vahelise kaubanduse arendamiseks. Vaatamata Rockefelleri ja Achesoni mis tahes kõnedele ja avaldustele on meil vaja kaubelda.»¹⁴

Juba see fakt, et seltsimees N. S. Hruštšovi viibimise ajal Ameerika Ühendriikides, tema vestluste ajal äriühendkondade esindajatega esitasid ameerika «bisnesmenid» terve rea küsimusi Nõukogude—Ameerika kaubanduse arendamise ja laiendamise perspektiivide kohta, räägib süürest huvist, mida selle küsimuse vastu tuntakse Ameerika Ühendriikides.

Paljud Ameerika Ühendriikide riigitegelased tunnustavad, et Nõukogude—Ameerika kaubanduse arendamine aitab kõrvaldada tunduva osa poliitilistest raskustest ja vastuoludest NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide vahel.

Kuid samal ajal ei vasta Nõukogude—Ameerika kaubanduse praegune olukord mõlema rahva huvidele, ei saa kaasa aidata maailma kahe suurriigi vahel heanaaberlike, sõbralike suhete loomisele ja tugevdamisele. Ameerika Ühendriikide valitsuse ühepoolse tegevuse tulemusena on Nõukogude—Ameerika kaubavahetus viimase kümne aasta jooksul vähenenud tühiste üksiktehinguteni. Nõu-

¹³ «Советская торговля» nr. 136, 17. novembril 1959.

¹⁴ «Советская торговля» nr. 142, 1. detsembril 1959.

kogude—Ameerika kaubavahetuse üldmaht oli 1958. aastal 123,2 miljonit rubla.*

Seejuures arenesid meie maa kaubandussuhted Ameerika Ühendriikidega minevikus edukalt.

NÕUKOGUDE—AMEERIKA KAUBANDUSSUHETE AJALOOST

Juba 1919. aastal rõhutas Vladimir Iljitš Lenin, omistades rahvusvaheliste majandussidemete arendamisele suure tähtsuse rahu säilitamisel: «Meie oleme kindlalt selle poolt, et jõuda majanduslikule kokkuleppele Ameerikaga, — kõigi maadega, kuid eriti Ameerikaga.»¹⁵

Majanduslik blokaad, mis pidi näljahaardega lüüa noore Nõukogude vabariigi, murti läbi juba 1920. aastal, kuna Lääne-Euroopa ja Ameerika Ühendriikide kapitalistid vajasid vene turgu. Vaatamata Ameerika Ühendriikide valitsuse eitavale seisukohale, risti vastu Ühendriikide riigisekretäri Hughes'i ametlikule avaldusele, et Nõukogude Venemaaga on võimatu ärisuhteid pidada, sõlmisid mõningad Ameerika firmad juba 1921. aastal esimesed kaubalepingud Nõukogude ekspordi-impordiorganisatsioonidega.

Taastamisperioodil (1921.—1925. aastal) ostis Nõukogude Venemaa Ameerika Ühendriikidest toorainet taastavale kergetööstusele, vedureid, toiduaineid ja mõningaid laiatarbekaupu. Nõukogude väljaveos oli ülekaalus nafta ja mets. 1925. aastaks ulatus Nõukogude—Ameerika kaubavahetuse maht 200 miljoni dollarini aastas. Diplomaatiliste suhete puudumine meie maade vahel pidurdas küll kaubandussidemete laiendamist, kuid ei suutnud neid täielikult halvata.

Ameerika ärimedid otsisid lähenemisvõimalusi. 1926. aastal taastati Ameerika—Vene Kaubanduspalat (loodud 1915. aastal), millesse kuulusid paljude Ameerika kaubandusfirmade esindajad. 1928. aastal kuulusid selle palati direktorite nõukogusse Ameerika Ühendriikide 20 suurema finants- ja tööstuskorporatsiooni esindajad. Ameerika—Vene Kaubanduspalat andis ärialast informatsiooni ja konkreetseid praktilisi nõuandeid ameerika

* Siin ja edaspidi on kasutatud enne 1. jaanuari 1961 kehtinud hindade mastaapi.

¹⁵ V. I. Lenin, Teosed, 30. kd., lk. 31.

töösturitele ja kaupmeestele nende suhetes Nõukogude kaubandusorganisatsioonidega.

Suurt osa Nõukogude—Ameerika kaubandussuhete arendamisel etendasid H. Fordi autofirma ja elektro-tehnika kompanii «General Electric». Henry Ford alustas juba 20-ndatel aastatel kaubavahetust Nõukogude organisatsioonidega ja esines korduvalt avalikult selle poolt, et laiendada Nõukogude—Ameerika kaubavahetust, millel tema arvates on pikaajaline ja kindel alus. Morgani gruppi kuuluvad kompanii «General Electric» juhtivad tegelased taastasid kaubavahetuse Nõukogude Liiduga 1927. aastal, vaatamata oma pretensioonidele natsionaliseeritud ettevõtete osas, kuhu oli paigutatud firma kapitali. Üks firma juhtijaid Clark Minor ütles mõni aeg hiljem, et me loobusime mõtlemast kahemiljonilisele tsaarivõlale ega kahetse seda kunagi... kaudselt me katsime küllaldaselt oma pretensioonid.

Sotsialistliku industrialiseerimise ja põllumajanduse kollektiviseerimise perioodil laiendas Nõukogude Liit tunduvalt tööstusseadmete ja põllumajandusmasinate ostmist Ameerika Ühendriikidest. NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide vahelise väliskaubanduse käive moodustas 1930. aastal 1064 miljonit rubla ja 1931. aastal 880 miljonit rubla. 1931. aastal kujunes NSV Liit ameerika tööpinkide, tööstusseadmete ja põllumajandusmasinate suurimaks importööriks, ostes kaupu 600 miljoni dollari eest (praegustes hindades). Ameerika statistika andmeil saadeti Nõukogude Liitu 40 protsenti 1931. aastal eksporditud masinatest ja tööstusseadmetest, 60 protsenti metallilõikepinkidest, 75 protsenti sepiustusseadmetest ja 90 protsenti veduritest.

NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide majandussidemed ei piirdunud ainuüksi kaubandusega. Ameerika firmad osutasid NSV Liidule abi uute ettevõtete ehitamisel seadmete, tehnilise dokumentatsiooni, konsultatsioonide, samuti ka kõrge kvalifikatsiooniga inseneride ja tööliste kaadri näol. Ameerika spetsialistid — insenerid ja tööliised — aitasid ehitada Stalingradi ja Harkovi traktorittehaseid, Gorki autotehast (Fordi firma) ja rida muid ettevõtteid.

Ameerika energeetik kolonel Cooper konsulteeris Lenini-nimelise Dnepri hüdroelektrijaama ehitust. Ameerika Ühendriikide Auto- ja Lennukitööstuse Tööliste

Ametiühingu praegune esimees Walter Reuther töötab Gorki autotehases. Paljusid ameerika töölisi ja spetsialiste autasustas Nõukogude valitsus hea töö eest ordenite ja medalitega, mõned neist astusid Nõukogude kodakondsusse ja jäid pärast tööde lõppu NSV Liitu.

Diplomaatiliste suhete taastamine NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide vahel lõi tingimused majandus- ja kultuurisidemete laiendamiseks mõlema maa vahel, traditsiooniliste sõbralike suhete uuendamiseks Nõukogude ja Ameerika rahvaste vahel. 1935. aastal sõlmiti esimene kaubaleping, 1937. aastal sõlmiti uus leping, mille kohaselt nähti ette NSV Liidule enamsoodustatud rahvuse režiim.¹⁶ See leping oli Nõukogude—Ameerika kaubandussuhete lepingulis-õiguslikuks aluseks järgneva 14 aasta jooksul.

Teise maailmasõja ajal kasvas Nõukogude—Ameerika kaubanduse käive veelgi, eriti ameerika kaupade impordi arvel. Nii ei takistanud ideoloogilised lahkarmused Nõukogude Liidu ja Ameerika Ühendriikide rahvaid võitlemast sõja-aastail õlg öla kõrval hitlerismi vastu, rahvaste vabaduse ja rahu eest.

Lähtudes kujunenud soodsatest tingimustest, lootsid paljud ameerika äriühingute esindajad, et sõjajärgsetel aastatel vastastikku kasulikud kaubandussuhted veelgi laienevad.

1946. aastal kirjutas Ameerika Kaubanduspalati president E. Johnston eessõnas professor H. Heimani raamatule «Me võime teha äri Venemaaga» järgmist: «Kui ma olin Nõukogude Liidus, sain nõukogude kõrgetelt juhtidelt, kellega ma arutasin mitmesuguseid küsimusi, pidevalt tõendeid selle kohta, et nad meeleldi omaksid suhteid ameerika «bisnesmenidega». Mitte ainult meie valitsus, vaid ka eraettevõtjad võivad Nõukogudemaa kasulikult kaubavahetust pidada... Kuigi meie majanduslikud ja poliitilised süsteemid on täiesti vastupidised, ei näe ma mingeid põhjusi, mis ei lubaks meid koos töötada.»¹⁷

Professor H. Heimani, silmapaistev spetsialist NSV Liidu majanduse ja väliskaubanduse küsimustes, kes rää-

¹⁶ Enamsoodustatud rahvuse režiim — riigi poolt vastastikune soodustuste andmine väliskaubanduslikeks operatsioonideks (tollide alandamine jt. abinõud).

¹⁷ H. Heimani, Me võime teha äri Venemaaga, New York, 1946, lk. 3 (i. k.).

kis Nõukogude—Ameerika kaubanduse arendamise võimalustest sõjajärgsel ajal 150 suurima ameerika «businessi» esindajaga, ütles, et kaubavahetus Venemaaga on vajalik, mitte aga lihtsalt mingi soov.

Esimestel sõjajärgsetel aastatel Nõukogude—Ameerika kaubandussuhted tõepoolest mõnevõrra elavnesid. 1946. aastal ulatus kaubakäive 1,35 miljardi rublani.

Kuid alates 1948. aastast asusid Ameerika Ühendriigid, nende mõju all ka Inglismaa, Prantsusmaa ja rida teisi kapitalistlikke riike, kaubanduse alal Nõukogude Liidu ja teiste sotsialistlike maade diskrimineerimise teele.

Selle poliitika majanduslikuks aluseks oli Ühendriikide ekspordi suurenemine kapitalistlikesse maadesse sõjast nõrgestatud konkurentide (Saksamaa, Itaalia, Jaapan) rivist väljalangemise tõttu.

Nii näiteks 1947. aastal moodustas Ühendriikide eksport 32,4 protsenti kogu kapitalistliku maailma ekspordist 12,8 protsendi vastu 1937. aastal.

Kasutades Lääne-Euroopa maade sõjajärgseid majanduslikke raskusi, hakkasid Ühendriigid neile osutama suures ulatuses nn. majanduslikku abi Eksport-Importpanga laenude ja krediitide kujul «Marshalli plaani» alusel.

Kujunenud tingimused võimaldasid Ameerika Ühendriikide monopolistidel orjastada ja alla suruda paljude Euroopa riikide majanduse. Avanesid võimalused Ameerika tootmise laiendamiseks, mis omakorda võimaldas rakendada diskrimineerimist kaubanduses sotsialistlike maadega, teha katset pidurdada nende majanduslikku arengut, katkestades faktiliselt nendega kaubavahetuse.

1947. aastal andis Ameerika Ühendriikide valitsus korralduse lõpetada Nõukogude Liitu kaupade saatmine krediitilepingu alusel, mis sõlmiti NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide valitsuse vahel 1945. a. oktoobris, et viia lõpule Teise maailmasõja ajal «land-lease'i» (rendilaenulepingu) põhjal tellitud ameerika seadmete hanked.

1948. aasta märtsis tegi Ameerika Ühendriikide valitsus, näiliselt nagu «julgeoleku kindlustamise» eesmärgil, muudatusi ekspordi kontrolli eeskirjades, et piirata ekspordi sotsialistlikesse maadesse. Ühendriigid lõpetasid litsentside andmise tööstusseadmete väljaveoks NSV Liitu. Ei lubatud NSV Liitu eksportida mitut liiki mere-laevu, võimsaid presse, enamikku moodsaid metallilõike-

pinke, valtsimisseadmeid, sepiustusmasinaid, optilisi ja elektronaparaate, haruldasi metalle ja nende sulameid, tehnilisi teemante, grafiiti, vilgukivi ja kemikaale. Kehtestati rea teiste kaupade koguselised kitsendused.

1949. aastal võttis Ameerika Ühendriikide valitsus vastu ekspordi kontrolli seaduse, mis volitas presidenti keelama või piirama nende kaupade ekspordi, mille väljavedu võib «Ameerika Ühendriikide rahvuslikule julgeolekule» kahju tekitada.

1951. aasta alguses keelas Ühendriikide rahandusministeerium Nõukogude Liidust krabikonservide sisseveo, põhjendades seda sellega, et nende konservide tootmisel kasutatakse orjatööd! Seejärel keelati seitset liiki nõukogude karusnahkade sissevedu Ühendriikidesse.

18. mail 1951. aastal pani Ühendriikide valitsus embargo¹⁸ kaubavahetusele Hiina Rahvavabariigiga.

23. juunil 1951. aastal katkestasid Ameerika Ühendriigid ühepoolset Nõukogude—Ameerika kaubalepingu enamsoodustatud rahvuse režiimi kohta. Ameerika valitsus tõstis imporditollid nõukogude kaupadele mitmekordseks. Näiteks Nõukogude Liidust sisseveetavale mangaanimaagile tõsteti toll neljakordseks, ferrokroomile ja ferromangaanile kolmekordseks, üksikutele saematerjalide liikidele neljakordseks, kasevineerile kolmekordseks, tubakale kahekordseks, alkohoolsetele jookidele neljakordseks jne. Seetõttu osutusid imporditollid nõukogude kaupadele tunduvalt kõrgemaks kui tollid teistest maa-dest sisseveetavatele analoogilistele kaupadele. Seega asetati Nõukogude Liit diskrimineeritud seisundisse.

26. oktoobril 1951. aastal jätsid Ameerika Ühendriigid sõjalisest ja majanduslikust abist ilma need riigid, kes saavad sotsialistlikesse maadesse kaupu, mis võivad «kaasa aidata nende kaitsevõime tugevnemisele».

Kuna aastail 1946—1950 moodustasid kaubad, millele pandi kõrgendatud tollid või sisseveo keeld, 65 protsenti Nõukogude ekspordist Ameerika Ühendriikidesse, siis tekitasid diskriminatsiooniabinõud Nõukogude—Ameerika kaubandusele suurt kahju: kaubakäive vähenes 200 miljonilt dollarilt 1946. aastal 25 miljoni dollarini 1955. aastal.

¹⁸ Embargo — riigi keeld antud määle sisse või välja vedada valuutat, kaupu. Seda kasutatakse kui repressiooni.

Seega on Nõukogude—Ameerika kaubandussidemete katkemises süüdi ainult Ameerika Ühendriikide valitsus.

Harvardi ülikooli professor Harold Berman kirjutas selle kohta «New York Times'is», et Ameerika valitsus koostas kaks kaupade nimekirja — «positiivne» nimekiri, kuhu kuuluvad strateegilisteks loetavad kaubad, ja «rahuotstarbeks» kasutatavate kaupade nimekiri selliste kaupade kohta, mida võib takistamatult sisse vedada Nõukogude Liitu, kuid mis talle üldse pole vajalikud. Kaupu, mis pole mõlemas nimekirjas, võib eksportida ainult sel juhul, kui ameerika eksportöörile antakse nn. kinnitatud litsents. «Kunagi ei saa kindel olla selles, et säärane litsents välja antakse või et seda pärast väljaandmist ära ei muudeta.»¹⁹

Vaadeldes kaubanduse arendamist Ühendriikidega kui üht kahe suurriigi vaheliste suhete üldise parandamise tähtsat tingimust, tõstis Nõukogude Liidu valitsus korduvalt üles Nõukogude—Ameerika kaubandussuhete normaliseerimise vajalikkuse küsimuse.

Nõukogude valitsus lõi soodsad tingimused rahvusvahelise majandusliku nõupidamise läbiviimiseks Moskvas 1952. aastal. Nõupidamise põhiprobleemiks oli rahulike majandussidemete arendamine ning kaubanduse diskrimineerimise ja kitsenduste kaotamine. Lääne äri-ringkondade initsiatiivil kokkukutsutud nõupidamisest võttis osa 521 inimest 49 riigist, kes esindasid 2-miljardilist elanikkonda.

Kõik delegaadid, sealhulgas ka ameeriklased, astusid välja kaubandusliku blokaadi poliitika vastu Ida maade suhtes, «strateegiliste kaupade» pikkade nimekirjade vastu, mille hulgas on nimetatud isegi kastoorõli ja huulepulgad.

Nõukogude delegatsiooni juht nõupidamisel M. V. Nesterov ütles oma esinemises, et Nõukogude Liit omalt poolt on valmis laiendama kaubandust tingimusel, mis teeksid võimatuks mis tahes diskrimineerimise. Seltsimees Nesterov kriipsutas alla, et meie kaubandusorganisatsioonid ei kavatse kedagi rahvusvahelistelt turgudelt välja tõrjuda ega mingeid muid privileege taotleda. Ta nimetas võimalike soodustatud tingimustel ostude ja müükide hii-

¹⁹ «New York Times», 8. jaanuaril 1959.

gelarve üldsummas mitte alla 30—40 miljardi rubla lähemaks 2—3 aastaks.²⁰

Need ettepanekud võeti ärieringkondade esindajate poolt entusiasmiga vastu. Inglise delegaat, parlamendi liige Harold Davis ütles, et Nesterovi kõne on «kõige tähtsam avaldus viimase kahekümne aasta jooksul».²¹

Nõupidamise tulemusena sõlmiti rohkesti kaubanduslikke tehinguid sadade miljonite rublade ulatuses. Kuid Ühendriikide valitsevad ringkonnad läksid Moskva nõupidamise tulemustest vaikides mööda ega teinud midagi diskrimineerimisrežiimi lõdvendamiseks. Tõsi küll, 1956. ja 1957. aastal lubasid Ameerika võimud eksportida NSV Liitu mõningaid kaupu üldlitsentsi alusel, kuid nende hulka kuulusid ainult teisejärgulised kaubad, mis ei paku meile huvi.

1956. aasta jaanuaris saatis NSV Liidu valitsus president Eisenhowerile* kirja, milles pandi ette sõlmida majandus- ja kultuurialase koostöö leping. Läkituses Ühendriikide valitsusele 10. detsembrist 1957 pani NSV Liidu valitsus ette taastada tingimused NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide kaubandussidemete normaalseks arenguks. Kuid Ameerika Ühendriikide eitava seisukoha tõttu neid ettepanekuid ei realiseeritud.

2. juunil 1958 saatis NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimees N. S. Hruštšov Ameerika Ühendriikide presidendile Eisenhowerile läkituse, milles esitas Nõukogude—Ameerika kaubandussuhete laiendamise ulatusliku programmi. Seltsimees N. S. Hruštšov kirjutas:

«Nõukogude valitsus tuli järeldusele, et olemasolevad tingimused võimaldavad astuda tõsiseid ja kaugeleulatuvaid samme NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide kaubandussuhete arendamiseks suure vastastikuse kasuga mõlemale maale ja üldise rahu üritusele...»²²

Seltsimees N. S. Hruštšov märkis, et Nõukogude Liidul ja Ameerika Ühendriikidel kui kahel majanduslikult tugevamal riigil, kes on huvitatud väliskaubanduse oluli-

²⁰ Международное экономическое совещание в Москве 3—12 апреля 1952 г., М., 1952, lk. 55.

²¹ Sealsamas, lk. 220.

* 1960. aastal toimunud valimistel sai presidendiks demokraatliku partei kandidaat John Kennedy, kes astus ametisse käesoleva aasta 20. jaanuaril.

²² «Правда», 6. juulil 1958.

sest laiendamisest, on hiigelressursid ja võimalused laiendatavate vastastike kaubandussuhete arendamiseks.

Läkituses märgiti, et Nõukogude Liit ei kavatsenud osta Ameerika Ühendriikidest relvastust või sõjatehaste sisseadeid. Seoses NSV Liidus tarbekaupade toodangu tunduva laiendamise plaanidega, nende plaanide täitmise kiirendamiseks, võiks Nõukogude Liit osta Ameerika Ühendriikidest suuri partiiid tööstusseadmeid, omandada litsentse, kutsuda tööle Nõukogude ettevõtetesse ameerika spetsialiste. Kogu ostude programmi teostamiseks, öeldakse edasi läkituses, on Nõukogude Liit valmis lähematel aastatel kulutama mitu miljardit dollarit.

Nõukogude valitsuse juhi läkitus võeti Ühendriikide mitmesuguste valitsus- ja äriühingute esindajate poolt erinevalt vastu. Kommenteerides vastust N. S. Hruštšovi läkitusele, märkis NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimehe esimene asetäitja A. I. Mikojan vestluses grupi ameerika üliõpilastega 1958. a. juunis, et president Eisenhower reageeris Nõukogude initsiatiivile Nõukogude—Ameerika kaubandussuhete normaliseerimise küsimuses üldiselt positiivselt, kuid samal ajal mingeid praktilisi samme Nõukogude programmi realiseerimiseks ei astunud, kuigi tunduvas osas Ameerika äriühingute esindajates äratas N. S. Hruštšovi läkitus suurt huvi.

1959. aastal kasvas NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide kaubavahetuse maht tunduvalt. Eriti palju lepinguid sõlmiti Nõukogude väliskaubanduse organisatsioonide ja Ameerika firmade vahel pärast N. S. Hruštšovi külaskäiku Ühendriikidesse.

Nõukogude valitsuse kindel ja selge seisukoht, mille äärmise selgusega esitas ameerika rahvale N. S. Hruštšov, aitas tunduvalt kaasa rahvusvahelise pinevuse lõdvendamisele ja kõigi maade majandussidemete laiendamisele.

Kuid Ameerika Ühendriigid säilitavad veel diskriminatsioonirežiimi kaubanduses sotsialistlike maadega ja arvukad takistused Nõukogude—Ameerika kaubavahetuse laiendamise teel ei ole kõrvaldatud.

Ameerika Ühendriikide riigitegelased, kes kehtestasid meie maa suhtes ametlikult diskrimineeriva kaubandusrežiimi, arvasid, et sellega nad tõkestavad Nõukogude Liidu majanduslikku arengut, pidurdavad sõjast purustatud rahvamajanduse taastamist, sunnivad meid põlvili

paluma ameerika «abi», mida saaks sel juhul anda teatavatel kindlatel tingimustel.

Kuid arvestused Nõukogude majanduse õõnestamise osas majandusliku blokaadi teel kukkusid läbi. Kaubakäibe vähenemine kapitalistlike riikidega ei takistanud Nõukogude Liidul kiire tempoga taastada sõjast purustatud rahvamajandust ja kindlustada toodangu juurdekasvu kõrget tempot.

Tunduv osa ameerika riigitegelastest sai sellest aru, kuigi suure hilinemisega, ja ainult üksikud «külma sõja» kõige pöörasemad pooldajad hoiavad sellest põhjendamatust teooriast kramplikult kinni.

Tuntud ameerika vaatleja Walter Lippman kirjutas selle kohta, et see teooria, mille kohaselt kommunistlike maade arengut saab aeglustada ja lüüa meie kontrolli ja boikotiga, ei õigusta end. Mandri vastu, kus asuvad Nõukogude Liit ja Hiina ning mis laiub Euroopa südamest kuni Vaikse ookeanini, on blokaad või midagi taolist lihtsalt illusioon. Arvata, et sellist suurt maamassiivi hiiglaslike ressurside, kolossaalse elanikkonna ja võimsate valitsustega võib nõrgendada nende kaubavahetuse piiramise teel Ühendriikidega ja meie liitlastega — see on lihtsalt suurusehullustus. Knowlandi teooria ei osutunud õigeks praktikas, kuna see on lihtsalt endapetmine, mis ignoreerib elulisi fakte.

Tegelikkuses aitasid keelud ja kitsendused kaubanduses sotsialistlike maadega kaasa uue rahvusvahelise turu tekkimisele ja kiirele kasvule ning tiheda majandusliku koostöö arenemisele sotsialistliku leeri maade vahel.

Ameerika senaator Hubert Humphay ütles 1959. aastal kongressil esinedes: «Meie keeldumine kõrvaldada embargo strateegiliste kaupadega kauplemiselt Nõukogude Liiduga ei ole saavutanud oma eesmärki, mis seisis selles, et pidurdada Nõukogude majanduslikku arengut... Meie kitsendav kaubanduspoliitika oli sageli Nõukogude Liidule stimuleerijaks, kiirendas tootmise arendamist ja laiendamist... Kui me kohe pärast Teist maailmasõda keeldusime Nõukogude Liidule alumiiniumi müümast, siis Nõukogude Liit, kontsentreerides jõudu, ehtas tehaseid ja organiseeris alumiiniumi tootmise sellisel hulgal, et võis möödunud aastal eksportida tunduvas koguses alumiiniumi maailmaturule.»²³

²³ «Congressional Record», 12. augustil 1959.

Esinedes 17. septembril 1959. aastal New Yorgi Majandusklubis, ütles Nõukogude valitsuse juht Nikita Sergejevitsš Hruštšov, et keelud kaubandusele Nõukogude Liiduga viisid otse vastupidistele tulemustele. «Meil tuli arendada nende masinate tootmist,» ütles seltsimees Hruštšov, «mida meil varem ei olnud ja mida me kavatsesime teilt osta, ning nüüd me ei sõltu sel alal mitte kellestki. Seega viis Nõukogude Liiduga kaubavahetuse kunstlik aheldamine selleni, et me ei muutunud mitte nõrgemaks, vaid tugevamaks kui varem... Mis mõte on teie keelul?»²⁴

Soovides sotsialistlikke riike majandusliku blokaadi haardes lämmatada, jätsid imperialistlikud riigid end ilma avaratest turgudest, süvendasid oma tootmisvõimsuste alakoormatust, majanduslikke raskusi ja tööpuudust. See kõik viib kapitalistlike maade töötajate elatustaseme langusele.

Seltsimees A. I. Mikojan ütles Lvovi linna parteiaktiivi koosolekul 2. juunil 1959: «Ameerika valitsejad ei ole endale selgeks teinud lihtsat asja, et Nõukogude Liit arenes nendeta, areneb ilma nendeta ka edaspidi ja ehitab kommunismi, aga Nõukogude—Ameerika kaubandussidemeid takistades nad jätavad oma äriühingonnad ilma võimalusest osa võtta vastastikku kasulikust vahetusest.»²⁵

Kapitalistlike maade normaalse majandusliku koostöö rikkumine sotsialistlike maadega viis nendevahelise kaubakäibe tunduvala vähenemisele, kuid ei takistanud Nõukogude Liidu ja teiste sotsialistlike maade rahvamajanduse kiiret arengut. Nõukogude Liit saavutas 1948. aastaks tööstustoodangu sõjaeelse taseme, majanduse tormilise arengu järgneva kümne aasta jooksul aga ületas sõjaeelse taseme rohkem kui neljakordselt. Samal ajal suurenes kapitalistlikes riikides 1958. aastal tööstustoodang 1937. aastaga võrreldes vähem kui kahekordseks.

Lääne-Saksamaa ja Jaapani majandusliku võimsuse taassünd, tööstuse areng Inglismaal, Prantsusmaal ja teistes Euroopa maades teravdasid konkurentsivõistlust kapitalistlikul maailmaturul ja suurendasid kaupade turustamise raskusi. See sundis kapitalistlikke riike otsima sotsialistlike riikidega kaubandussidemete uuendamise teid.

²⁴ Elada rahu ja sõpruses!, Tallinn, 1960, lk. 116—117.

²⁵ «Внешняя торговля» nr. 6, 1959.

1950. aastal sõlmiti esimene viie aasta kestusega kaubaleping NSV Liidu ja Soome vahel, 1954. aastal sõlmiti teine niisugune leping ja 1959. aastal kolmas. Nõukogude—Soome kaubavahetuse maht suurenes järsult ja laieneb edukalt.

1951. aastal kirjutati alla kaubanduslike sidemete leping NSV Liidu ja Prantsusmaa vahel, mille alusel seejärel sõlmiti kolmeaastane kaubaleping 1957.—1959. aastaks. See leping realiseeriti ennetähtaegselt ja Prantsusmaa ettepanekul sõlmiti enne tähtaja lõppemist teine kolmeaastane kaubaleping 1960.—1962. aastaks.

1955. aastal sõlmis Nõukogude Liit Austriaga kaubanduse ja laevasõidu lepingu, samuti ka kokkuleppe kaubakäibe ja maksete kohta. Samal aastal sõlmiti kokkulepe vastastikuste kaubahangete kohta NSV Liidu ja Norra vahel 1956.—1958. aastaks.

1956. aastal sõlmiti Nõukogude—Kanada kaubaleping.

Pärast diplomaatiliste suhete jaluleseadmist Saksa Föderatiivse Vabariigiga arenevad kaubandussuhted kolmeaastase kokkuleppe alusel.

Tunduvalt on elavnenud viimasel ajal Nõukogude—Inglise kaubandus. 1959. aasta mais sõlmiti viieaastane kaubaleping. Kõrvuti mitmesuguste rahvatarbekaupadega võtsid Inglise firmad tellimusi NSV Liidule 160 miljoni rubla väärtuses autokummitehase komplekssete sisseseadete, 45 miljoni rubla väärtuses atsetaatsiiditehase ja muude seadmete hankimiseks.

Käesoleval ajal on valdaval enamikul kapitalistlikel riikidel kaubandussuhted Nõukogude Liiduga. NSV Liidu väliskaubanduse käive kapitalistlike maadega kasvab aastast aastasse, suurenedes 2,5 miljardilt rublalt 1950. aastal 10,4 miljardi rublani 1959. aastal. Suurtest kapitalistlikest riikidest ei ole ainult Ameerika Ühendriikidel ulatuslikumaid majandussidemeid meie maaga.

Esinedes New Yorgi Majandusklubis 17. septembril 1959. aastal, osutas Nikita Sergejevitš Hruštšov NSV Liidu headele majandussuhetele rea kapitalistlike maadega. Ta esitas ameerika bisnesmenidele küsimuse: «Miks peaks siis Ameerika kõrvale jääma? Kuid see on muidugi teie asi. Kaubanduse küsimus on kasusaamise küsimus. Kui teil ei ole kasulik meilt osta või meile müüa mingisuguseid kaupu, siis tegutsege nii, nagu te seda vajalikuks peate.

Arvestage ainult ühte. Elus juhtub nii, et mõni üleliia valiv mõrsja laseb aja mööda minna, jääb vanapiigaks, jah, nii ei jäägi talle kedagi. Majanduselus on veelgi tähtsam mitte muutuda niisuguse kõhkleva neuu taoliseks. Siin on rohkem kui kuskil mujal maksev reegel, mis on jäädvustatud inglise vanasõnas: «Kes esimesena tuli, sellele ka esimesena anti.» Ka meil on selle kohta päris hea kõnekäänd: «Kes hilja tuli, sai palja kondi.»»²⁶

Vaatamata Nõukogude—Ameerika suhete halvenemisele Ameerika lennukite provokatsiooniliste lendude tagajärjel on Nõukogude Liit praegu tõeliselt huvitatud kaubanduslike sidemete laiendamisest Ameerika Ühendriikidega. Võttes sõna Jaapani näitusel Moskvas 1960. aastal, ütles N. S. Hruštšov: «Me kavandame ulatuslikku kergetööstuse laiendamist ja tahame eriti oma tekstiilitööstuse reorganiseerimist, varustada teda kõige kaasaegsemate masinatega . . . Me ostame mitmesuguseid masinaid Prantsusmaalt ja Inglismaalt. Tõsi küll, ameeriklased ei müü neid veel meile, kuid teatud aja möödudes astuvad nad meiega kaubavahetusse. Sest kui ei ole kaubandust, seda halvem neile.»²⁷

NÕUKOGUDE—AMEERIKA KAUBANDUSE LAIENDAMISE PERSPEKTIIVID

Missugused on siis reaalsed võimalused NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide kaubavahetuse suurendamiseks?

Et sellele küsimusele vastata, on vaja vaadelda mõlema maa väliskaubanduse üldist olukorda, Nõukogude—Ameerika kaubakäibe struktuuri minevikus ja uuendamist vajavate traditsiooniliste majandussidemete iseloomu.

Ühendriikide väliskaubandus elab praegu üle tõsiseid raskusi. Neist raskustest kõneles president Eisenhower oma iga-aastases läkituses kongressile 7. jaanuaril 1960: «Viimastel aastatel ei kata meie välise majandusliku tegevuse aktiivne saldo kaugeltki kulusid, mida me teeme välismaal meie relvastatud jõudude ülalpidamiseks, erakapitalimahutuste finantseerimiseks ja abi osutamiseks vähemarenenud maadele. 1959. aastal ulatus meie makse-

²⁶ Elada rahus ja sõpruses!, Tallinn, 1960, lk. 115—116.

²⁷ «Правда», 1. septembril 1960.

bilansi defitsiit peaaegu 4 miljardi dollarini. Me peame sellest olukorrast jagu saama, aidates kaasa ekspordi mahu suurenemisele ja maailmakaubanduse laienemisele...»

1957.—1958. aasta kriis ja kapitalistlike maade majandusliku seisundi halvenemine 1958. aastal põhjustasid väliskaubanduse käibe languse. Vähenes kaubavahetus kõigi põhiliste kaupade osas. Kasvavad turustusraskused tõid kaasa konkurentsivõistluse süvenemise ja ekspordi forsseerimise rea kapitalistlike riikide poolt, mis aitab kaasa imperialistlike vastuolude süvenemisele.

Ameerika Ühendriikide väliskaubandust iseloomustavad järgmised andmed.

Tabel 1

Ameerika Ühendriikide väliskaubanduse üldkokkuvõte²⁸

	1957	1958
Väärtus (milj. doll.)		
Ekspord	20 810	17 858
Import	12 978	12 843
Saldo	+7832	+5015
Füüsiline maht (1936.—1938. a. = 100)		
Ekspord	322	278
Import	181	188

Nagu tabelist nähtub, vähenes käive 1958. aastal 9 protsendi võrra. Seejuures vähenes kõigi kapitalistlike riikide väliskaubanduse käive keskmiselt 6 protsendi võrra. Eriti järsult vähenes Ühendriikide ekspord (14 protsenti), kusjuures kapitalistlikes riikides kokku ekspord vähenes 4,9 protsendi võrra. Ühendriikide ekspord vähenes valmistoodete väljaveo vähenemise arvel 8 protsendi võrra, samuti ka toorainete ja pooltoodete väljaveo vähenemise arvel. Seda näeme tabelist nr. 2.

Ekspordi langus Ameerika Ühendriikides moodustas 1958. aastal 65 protsenti väljaveo vähenemisest kõigis kapitalistlikes maades. Nafta ja naftasaaduste ekspord vähenes 47 protsenti, kivisöe ekspord 37 protsenti, lihasaaduste ekspord 21 protsenti jne. Sõiduaudote ekspord vähenes 1958. aastal 2,2-kordselt, võrreldes 1947. aastaga. Esimeselt kohalt sõiduaudote ekspordi poolest langesid

²⁸ Сборник «Экономика капиталистических стран в 1958 году», Москва, 1959, lk. 332.

Ühendriigid viiendale kohale Saksa Föderatiivse Vabariigi, Inglismaa, Prantsusmaa ja Itaalia järel.

Tabel 2

Tähtsamate kaupade eksport Ameerika Ühendriikidest 1958. aastal (tuh. t)²⁹

	1957	1960
Nisu, kaasa arvatud jahu	12 998	10 680
Puuvili (milj. doll.)	66	60
Piimasaadused (milj. doll.)	121	101
Puuvill	1 572	1 027
Kivisüsi (milj. t)	73	48
Tubakas	227	221
Värvilised metallid (milj. doll.)	447	345
Mustad metallid	12 105	56 300
Keemiakaubad (milj. doll.)	1 392	1 363
Seadmed ja transpordivahendid (milj. doll.)	6 988	6 446
Sellest: Elektriseadmed	1 021	1 007
Tööstusseadmed	2 647	2 441
Traktorid ja nende detailid	380	311
Autod ja nende detailid	1 476	1 300
Tekstiiltooted (milj. rbl.)	667	602

1958. aastal kuulus Ameerika Ühendriikidele küll esikoht kapitalistlikus maailmas valmistoodete ekspordi alal, kuid nende osatähtsus vähenes 24 protsendini (26 protsendi vastu 1957. aastal), samal ajal kui Saksa Föderatiivse Vabariigi osatähtsus tõusis 17 protsendilt 19 protsendini. Ameerika valmistoodete ekspordi vähenemise üheks põhjuseks olid nende kõrged hinnad, mis ületasid teiste maade samasuguse toodangu hindu.

Ameerika toorainete ja pooltoodete väljaveo vähenemine oli tingitud kriisist Kanadas ja Jaapanis ning kriisinähtuste tugevnemisest reas Lääne-Euroopa maades. Vaatamata valitsuse subsidiumidele ameerika toorainete ja puuvilla ekspordile vähenes see tunduvalt seoses hea viljasaagiga Lääne-Euroopas.

Ameerika eksport Lääne-Euroopasse vähenes 1958. aastal 19 protsenti, kusjuures tunduvalt suurenes Saksa Föderatiivse Vabariigi eksport neisse riikidesse. Ühendriikide eksport Ladina-Ameerikasse vähenes 11 protsenti, samal ajal kui Saksa Föderatiivne Vabariik ja Itaalia suurenda-

²⁹ Сборник «Экономика капиталистических стран в 1958 году», Москва, 1959, lk. 342.

sid eksporti Ladina-Ameerikasse 10 protsendi, Jaapani aga koguni 32 protsendi võrra!

Ühendriikide väliskaubanduse ebasoodsast olukorrast annab tunnistust ka see fakt, et ekspordi järsu vähenemise juures import peaaegu ei vähenenud; vähenemine moodustas ühe protsendi väärtusest, valmistoodangu osas aga isegi suurenes 11 protsenti. Ühendriikide impordi iseloomu ja struktuuri võib näha järgmistest andmetest.

Tabel 3

Tähtsamate kaupade import (tuh. t)³⁰

	1957	1958
Kohv	1147	1210
Roosuhkur	3749	4316
Kakao ja kakao-oad	234	201
Naturaalne kautšuk	508	477
Vill	94	91
Nafta (milj. t)	52	52
Rauamaak (milj. t)	35	28
Vask	536	400
Plii	520	560
Nikkel	129	82
Tsink	770	666
Mangaanimaak	1075	1150
Tselluloos	1910	1913
Ajalehepaber	4735	4443
Seadmed ja transpordivahendid (milj. doll.)	859	1152
Sellest sõidu- ja veoautod	337	554
Keemiasaadused (milj. doll.)	274	282

Nagu toodud andmetest nähtub, kompenseeris toorainete impordi vähenemist valmistoodangu impordi suurenemine, mille osatähtsus tõusis 30,2 protsendini, võrreldes 27,1 protsendiga 1957. aastal. 1958. aastal suurenes seadmete ja transpordivahendite import 25 protsendi võrra, sealhulgas autod 41 protsendi võrra. Valmistoodete impordi kasv Ühendriikidesse ületootmise kriisi tingimustes seletub sellega, et välismaa toodete hinnad olid madalamad, kvaliteet aga kõrgem.

Seetõttu ei viinud 1958. aastal tähendatud valmistoodete tarbimise langus impordi vähenemisele, vaid Ühendriikide tootmise langusele.

³⁰ Сборник «Экономика капиталистических стран в 1958 году», Москва, 1959, lk. 342.

Ameerika Ühendriikide impordi kasv Lääne-Euroopast toimus peamiselt seadmete ja sõiduautode sisseveo arvel. See on iseloomulik maailma autoturule, kus praegu tüüpilised Ameerika autod ei leia ostjaid. 1959. aasta rahvusvahelisel autonäitusel Pariisis oli Ameerika autotööstus (endine automoodide tooniandja) esindatud väga tagasihoidlikult ja Ameerika autodel polnud edu. Näituse külastajad nimetasid Ameerika autosid «miljonärade autodeks», «kuivamaa drednootideks» jne. Mõned Ameerika firmad näitasid reklaamtabelitel isegi sihilikult vähendatud mootori võimsusi, et mitte hirmutada tarbijaid suure kütusekuluga. Selle tarbijate nõudmise muutuse tõttu on ameeriklased sunnitud importima suure arvu sõiduautosid Euroopast, vaatamata omatoodetud autode süvenevale turustamiskriisile.

Püüdes väliskaubanduse käivet suurendada, astus Ühendriikide valitsus rea samme ekspordi forsseerimise suunas (riiklik finantseerimine, dumping ja kapitali eksport).

Kõrgete kasumite jahil tõstsid Ameerika monopolid rea kaupade hindu. Selle tõttu, nagu näitab ajaleht «Business Week» 28. veebruarist 1959: «Ameerika Ühendriigid, kes kehtestavad kõrged hinnad oma kaupadele, tõrjuvad end ise välja maailmaturgudelt, loovutades oma positsioonid Lääne-Euroopa ja teistele riikidele.»

Vaadeldud nähtuste tagajärjeks Ühendriikide väliskaubanduses on Ameerika Ühendriikide osatähtsuse langus

Tabel 4

Põhiliste kapitalistlike maade osatähtsus kapitalistliku maailma üldises ekspordis (protsentides)³¹

	1937	1947	1950	1955	1957	1958
Ameerika Ühendriigid	14,1	32,5	18,3	18,6	20,9	18,8
Inglismaa	11,2	9,8	11,0	9,8	9,3	9,4
Saksa Föderatiivne Vabariik	10,1*	0,5	3,6	7,4	8,7	9,3
Kanada	4,4	6,0	5,3	5,3	5,2	5,2
Prantsusmaa	4,1	4,0	5,5	5,9	5,1	5,4
Jaapan	5,1	0,4	1,5	2,4	2,9	3,1
Itaalia	2,4	1,4	2,2	2,2	2,6	2,7

³¹ «Monthly Bulletin of Statistics», mai, 1959.

* Kogu Saksamaa.

kapitalistliku maailma ekspordis, mida kinnitavad tabelis nr. 4 toodud andmed.

Tabel 5

Kapitalistlike maade väliskaubandus (milj. doll.)³²

Maad	Eksport			Import		
	1958		1959	1958		1959
	I p. a.	II p. a.	I p. a.	I p. a.	II p. a.	I p. a.
Kapitalistlik maailm	47 277	48 724	48 629	50 120,5	50 435	51 324
Ameerika Ühendriigid	8 978	8 884	8 586,5	6 868	7 119	8 048
Inglismaa	4 684	4 713	4 766	5 167,5	5 415,5	5 407,5
Saksa Föderatiivne Vabariik	4 186,5	4 621	4 514	3 544	3 818	3 838,5
Prantsusmaa	2 493	2 626	2 607	3 027	2 577	2 503,5
Jaapan	1 391	1 485,5	1 540,5	1 579	1 454	1 736
Itaalia	1 246	1 290,5	1 271	1 625,5	1 543,5	1 595,5

Ameerika ekspordi langus kutsus esile tema kaubandusbilansi aktiivsuse tunduva vähenemise, samal ajal kui rea teiste kapitalistlike maade kaubandusbilansi defitsiit vähenes. See nähtub tabeli nr. 5 andmetest.

Tabel 6

Ameerika Ühendriikide maksebilanss (mlrd. doll.)³³

	1952.— 1956. a. keskmine	1957	1958
Ameerika Ühendriikide kulud välismaal	21,6	27,2	26,5
Sellest import	17,2	20,7	20,5
Teiste riikide kulud Ühendriikides	20,2	27,7	23,2
Sellest Ühendriikide eksport	19,3	26,5	22,9
Maksebilansi saldo	-1,4	+0,5	-3,3
Kulla liikumine	-0,2	+0,8	-2,3

³² «International Financial Statistics», oktoober—november, 1959.

³³ «Survey of Current Business», veebruar, 1959.

Ühendriikide valitsuse kultuste suurendamine sõjaliseks ja muud liiki «abiks», samuti Ameerika ekspordi tunduvalt vähenemine tekitasid 1958. aastal Ameerika Ühendriikide maksebilansi järsu halvenemise. (Vt. tabel nr. 6.)

Ühendriikide maksebilansi passiivsus ja kulla äravool riigist pikema aja kestel annab tunnistust Ameerika kaupade realiseerimise raskustest välisturul ja dollari väärtuse langemisest ning kajastab kriisinähtusi Ameerika Ühendriikide majanduses.

1959. aastal Ühendriikide kaubandusbilansi aktiivsus edasiselt langes. Eksport vähenes 1959. aasta esimesel poolel 3,4 protsenti võrreldes 1958. aasta esimese poolega, ja 2,4 protsenti võrreldes teise poolega. 1958. aasta esimese poolega võrreldes vähenes eksport 1959. aasta esimesel poolel järgmiselt: puuvilla osas 57,2 protsenti, kivisöe osas 30,4 protsenti ning tsiviillennukite ja lennukimootorite osas 63,6 protsenti. Samuti vähenes musta metalli, autode, nafta, metalltoodete, autokummide, väetise, tubaka, piimasaaduste, masinate ja elektrotehniliste seadmete, arstimate jne. väljavedu.

Samal ajal kapitalistlike maade üldine ekspordi maht suurenes. Seetõttu vähenes Ühendriikide osatähtsus maailma kapitalistlikus ekspordis 18,9 protsendilt 1958. aasta esimesel poolel 17,6 protsendini 1959. aasta esimesel poolel. Samal ajal kasvas Saksa Föderatiivse Vabariigi osatähtsus 8,8 protsendilt 9,3 protsendini.

Vaatamata üldisele ekspordi vähenemisele suurenes rea kaupade väljavedu, sealhulgas niisuguste kaupade väljavedu, nagu teravili, nisujahu, tehnilised õlid, kemikaalid, sünteetiline kautšuk ja lihasaadused. Kuid ka nende kaupade osas jäi 1959. aastal eksport maha 1957. aasta tasemest.

Veel suurema mõjuga kui ekspordi vähenemine oli impordi suurenemine. 1959. aasta esimesel poolel ületas import 1958. aasta esimese poole taseme rohkem kui 1 miljardi dollari võrra ehk 15,6 protsenti, kriisieelse 1957. aasta esimese poole taseme aga 913 miljoni dollari võrra.

Autode import kasvas 70 protsenti. Veeti sisse 334 200 autot, 1958. aasta esimesel poolel aga 199 500 ja 1957. aasta esimesel poolel 114 600 autot. Suurenes musta metalli, metsa ja paberi, kautšuki, nafta, villa, kemikaalide, teemantide, põllutöömehhanismide ja traktorite, klaasi jt. kaupade sissevedu. Ainult mõnede kaupade (kohv, vask,

plii, tsink, suhkur, kakao, rauasulamid jt.) osas impordi maksumus mõnevõrra vähenes.

Inglismaa, Prantsusmaa, Saksa Föderatiivne Vabariik, Jaapan ja Itaalia suurendasid 1959. aastal järsult oma eksporti ja jätkasid Ühendriikide väljatõrjumist valmistoodete turult. Sõiduautode ekspordis jäid Ühendriigid endiselt viiendale kohale maailmas.

1959. aastal jätkus kulla äravool Ühendriikidest ja tema kullavarude vähenemine. Eespool nimetatud nähtused leidsid Ühendriikide kaubandus- ja maksebilansis aset ka 1960. aastal.

Ameerika Ühendriikide kaubandus- ja maksebilansi seisund annab tunnistust sellest, et Ühendriigid peaksid oma väliskaubanduslike raskuste tõttu olema väga huvitatud kaubandussuhete laiendamisest Nõukogude Liidu ja rahvademokraatiamaadega.

Samal ajal areneb Nõukogude Liidu väliskaubandus edukalt; tema kasvutempo on kõrgem kui kapitalistlikes maades. Nõukogude Liidul on kaubavahetus rohkem kui 70 maaga kõigil kontinentidel ning tal on aktiivne kaubandusbilanss. Väliskaubanduse mahult on NSV Liit tõusnud kuuendale kohale maailmas.

NSV Liidu väliskaubanduse arengut võib iseloomustada järgmiste andmetega.

Tabel 7

NSV Liidu väliskaubanduse areng

(miljardites rublades vastavate aastate hindades, ümber arvestatult rubladesse vastava aasta kursi järgi)³⁴

	1913	1924	1929	1937	1946	1951	1956	1957	1958	1959
Eksport	1,5	0,3	924	1 729	3 405	9 163	14 446	17 526	17 190	21 700
Import	1,48	0,3	881	1 341	4 031	7 963	14 453	15 751	17 399	20 300
Kogu käibe	2,89	0,6	1 805	3 070	7 436	17 126	28 899	33 277	34 589	42 000

Meie maa väliskaubanduse käibe struktuur on nõukogude võimu aastail oluliselt muutunud.

Meie maa hiiglaslikud edusammud viisid masinate, seadmete ja metallide osatähtsuse järsule suurenemisele ekspordis. Kui 1913. aastal masinate ja seadmete väljavedu

³⁴ Когумику «Народное хозяйство СССР в 1958 году» ja aja-lehe «Правда» 9. märtsist 1960 andmete alusel.

moodustas 0,3 protsenti Venemaa ekspordi väärtusest, siis 1957. aastal moodustas see juba 14,9 protsenti kogu NSV Liidu ekspordist. Mustad ja värvilised metallid moodustasid 1913. aastal 0,6 protsenti Venemaa ekspordist, 1957. aastal aga oli nende osatähtsus 14,7 protsenti NSV Liidu ekspordist.

Tsaari-Venemaa vedas välja peamiselt põllumajandussaadusi. NSV Liidu ekspordi mahus moodustasid 1957. aastal tööstustooted 85,7 protsenti ja põllumajandussaadused 14,3 protsenti.

Samuti muutus järsult impordi struktuur. 1913. aastal veeti Venemaale sisse autosid, põllutöomasinaid, inventari, värve, tselluloosi, lämmastikväetisi ja palju muid tööstuskaupu, mida toodeti Venemaal vähe või ei toodetud üldse.

Tabel 8

NSV Liidu väliskaubanduse käive 1958. aastal
(Näiteid tähtsamatest kaupadest tuh. t)³⁵

Eksport	Import
Masinad ja seadmed (milj. rbl.) 3 179	Masinad ja seadmed (milj. rbl.) 4 258
Autod (tuh. tk.) 52,3	Kivisüsi (milj. t) 4
Traktorid (tk.) 8 452	Nafta ja naftasaadused 4 296
Kivisüsi 9 951	Valtsitud must metall 784
Nafta ja nafta- saadused 18 138	Tsement 2 227
Rauamaak 11 919	Vill 55
Valtsitud must metall 2 162	Staapelkiud 59
Ümarpuut ja saema- terjal (tuh. m ³) 6 655	Tubakas 34
Puuvill 311	Sojaoad 478
Karusnahad (milj. rbl.) 142	Kakao-oad 10
Teravili 5 100	Tee 26
Krabikonservid (tuh. tingtoosi) 13 443	Kala ja kalasaadused 110
Suhkur 200,4	Taimeõlid 73

Käesoleval ajal on Nõukogude Liit loobunud paljude selliste kaupade sisseveost, sest et ta ise toodab neid suures koguses ja veab välja välismaale. 1957. aastal moodus-

³⁵ Когумик «Народное хозяйство СССР в 1958 году», Москва, 1959.

tasid masinad ja seadmed 23,9 protsenti Nõukogude impordist, rahvatarbekaubad või tooraine nende tootmiseks aga 34 protsenti.

NSV Liidu väliskaubanduse struktuuri iseloomustavad tabelis nr. 8 toodud andmed.

Valdav osa NSV Liidu väliskaubanduse käibest langeb sotsialistlikele maadele. Nende osatähtsus kogu Nõukogude Liidu väliskaubanduse käibest moodustas 1959. aastal 75,3 protsenti.

Sõjajärgsel perioodil kasvas NSV Liidu kaubakäive sotsialistlike riikidega rohkem kui 6-kordseks. 1959. aastal suurenes kaubakäive nende maadega 24 protsenti võrreldes 1958. aastaga, ulatudes 31,6 miljoni rublani.

Suurima ulatuse saavutas NSV Liidu kaubandus Hiina Rahvavabariigiga (1959. aastal 8,2 miljardit rubla), Saksa Demokraatliku Vabariigiga (1959. aastal 7,7 miljardit rubla) ja Tšehhoslovakkiaiga.

NSV Liidu kaubavahetus kapitalistlike riikidega, millel on suur tähtsus NSV Liidu ja teiste sotsialistlike maade majanduse tugevdamisele, areneb samuti edukalt, saavutades 1959. aastal käibe 10,4 miljardit rubla.

Rahvusvaheliste majandussidemete kindlustamise poliitika, mida Nõukogude Liit järjekindlalt teostab, avab laiad võimalused kaubakäibe suurendamiseks nii tööstuslikult arenenud kui ka majanduslikult nõrkadele maadele. 1959. aasta jooksul suurenes kaubandus kapitalistlike maadega 1,4 miljardi rubla võrra ehk 14 protsenti.

Käesoleval ajal on NSV Liidul kaubavahetus rohkem kui 60 kapitalistliku riigiga. Neist 38 riiki kauplevad Nõukogude Liiduga kaubandus- ja maksekokkulepete alusel. Viimaste aastate jooksul on pikaajalised kaubalepingud sõlmitud Soome, Inglismaa, Saksa Föderatiivse Vabariigi, Prantsusmaa, Itaalia, Austria, Rootsi, Norra, Islandi ja Kreekaga.

Kõige suurem osatähtsus Nõukogude Liidu kaubanduses kapitalistlike riikidega 1959. aastal oli Soomel (käive 1,1 miljardit rubla), Inglismaal (1 miljard rubla), Saksa Föderatiivsel Vabariigil (840 miljonit rubla), Prantsusmaal (753 miljonit rubla) ja Itaalia (523 miljonit rubla).

Seoses meie maa viimaste aastate hiigelsaavutustega rahvamajanduse, teaduse ja tehnika arendamisel suurenes 1959. aastal nõukogude väliskaubandus eriti järsult. Aasta jooksul kasvas väliskaubanduse käive rohkem kui

20 protsenti, võrreldavates hindades aga umbes 25 protsenti.

Nõukogude kaupade eksport suurenes 17,2 miljardilt rublalt 1958. aastal 21,7 miljardi rublani 1959. aastal. Võrreldes 1953. aastaga suurenes 1959. aastal rauamaagi eksport 6,3 miljonilt tonnilt 13,4 miljoni tonnini, nafta ja naftasaaduste eksport 4,2 miljonilt tonnilt 25 miljoni tonnini, saematerjalide eksport 1,3 miljonilt m³ 4,4 miljoni m³ jne. Nõukogude Liit kujunes suurimaks masinate ja seadmete eksportööriks. Kui need 1938. aastal moodustasid 5 protsenti (väärtuse järgi) Nõukogude ekspordist, siis 1959. aastal oli nende osatähtsus ekspordis 21 protsenti. Praegu on välisriikides kasutusel üle 300 000 Nõukogude auto ja 65 000 traktorit.

Nõukogude Liidu majanduse kiire areng loob tingimused impordi tunduvas laiendamiseks. 1959. aastal veeti meie maale välismaalt kaupu 20,3 miljardi rubla eest, 1958. aastal aga 17,4 miljardi rubla eest. Masinate ja seadmete import kasvas 4,3 miljardilt rublalt 5,4 miljardi rublani. Eriti tunduvalt suurenes keemia-, suhkru-, piima-, tsemendi-, tselluloosi- ja paberitööstuse seadmete, raudtee liikuvkoosseisude ja laevade import. Samuti veeti sisse suur hulk mitmesugust tööstustoorainet, sealhulgas valtsitud musta metalli ja torusid, värvilisi metalle ja kaablit, keemiasaadusi, naturaalselt ja sünteetilist kautšukit, toornahta ja villa, sünteetilisi kiude ja puuvilla ning suures koguses tööstus- ja toidukaupu elanikkonna kiiresti kasvavate vajaduste rahuldamiseks.

Ameerika Ühendriigid on käesoleval ajal ainsaks suurriigiks, kellel on väga väike kaubavahetus Nõukogude Liiduga ja kes takistab kaubanduse arendamist meie maaga. Vaatamata Nõukogude valitsuse reale ettepanekutele mõlema riigi kaubavahetuse laiendamiseks, vaatamata Ameerika äriühingute esindajate siirale soovile laiendada vastastikku kasulikke kaubandusoperatsioone, paneb Ameerika administratsioon visalt vastu kaubanduslik-majanduslike suhete parandamisele NSV Liiduga ja rahvusvahelise kaubanduse arendamisele. Kahjuks ei toimunud ka 1959. ja 1960. aastal otsustavat paranemist meie kaubasuhetes.

Nõukogude—Ameerika kaubavahetuse struktuuri võib näha järgmistest andmetest.

NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide väliskaubandus 1958. aastal
(milj. rbl.)³⁶

NSV Liidu eksport Ameerika Ühendriikidesse		NSV Liidu import Ameerika Ühendriikidest	
Kokku	104,2	Kokku	19,0
Kroomimaak	8,9	Masinad ja seadmed	4,5
Bensool	27,9	Suured toornahad	9,5
Tekstiiltooraine ja pooltooted	20,8	Trükitooted ja filmid	2,8
Karusnahk	27,4		
Kalamari	1,7		
Trükitooted ja filmid	2,0		

1959. aastal NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide kaubavahetus mõnevõrra suurenes, ekspordi ja impordi nomenklatuur laienes. Ameerika firmadega on käesoleval ajal sõlmitud rida lepinguid. Nii näiteks Ameerika firma «Dresser Industries» ostis nõukogude turbopuuri litsentsi, mis ajalehe «Wall Street Journal» sõnade järgi võimaldab «teostada pöörde naftapuuraudude puurimise alal Ameerikas».

Ameerika sündikaat «Intertext International» (ühendab üle 40 kompanii) sõlmis 20 miljoni dollarilise lepingu NSV Liidu ekspordi-impordi ühendusega «Tehmaš Import» seadmete hankimiseks, uute tehnoloogiliste protsesside üleandmiseks ja Kalinini linnas tekstiilikombinaadi ehitamise abistamiseks, mille võimsus on 50 000 värtnat.

New Yorgi firma «Coders and Sons» kirjutas alla lepingule «Prodintorgiga» NSV Liitu suurte kohvi- ja kakao-partiide saatmise kohta.

1. veebruaril 1960 kirjutati Moskvas alla lepingu ekspordi-impordi ühenduse «Avtoeksport» ja Ameerika kaubandusfirma «Andrea Motors Inc.» vahel sellele firmale kahe aasta jooksul vastastikku kasulikul alusel 10 000 auto «Moskvitš» (mudel 407) müümiseks. Firmale anti monopolioigus Nõukogude autode müümiseks Ühendriikides lepingus märgitud tähtjaks.

³⁶ «Мировая экономика и международные отношения» nr. 12, 1959.

Kuid kaubatehingute arvu mõningane suurenemine on eraiseloomuga ega vasta kahe riigi kaubandussidemete laiendamise vajadustele.

Rida Ameerika ärieringkondade esindajaid avaldab suurt huvi nõukogude majanduse arenemise, nõukogude eksportkaupade ja mõlema riigi vahel kaubanduse laiendamise võimaluste vastu. Laevaehitusfirma «Tuzing Finance Company» president Joseph M. Tuzing teatas, et teda huvitavad väga nõukogude laevaehitajate edusammud. «Aatomi-laev «Lenin» ning Gorki veealuste kandepindadega mootorlaevad,» ütles härra Tuzing, «on minu arvates parimad laevad maailmas. Ma tahaksin väga viibida Nõukogude Liidus, näha kõike oma silmaga.»

Londoni ajaleht «Financial Times» teatas 7. jaanuaril 1960, et Columbia ülikooli professor Saymor Melman valmistab ettekande, milles annab kõrge hinnangu Nõukogude tööpingiehitusele. Ta kirjutab: «Teatava tööpingi valmistamiseks, mida NSV Liidus toodetakse suurel arvul, kulub 290—350 inimtundi, samal ajal läheb Lääne-Euroopas sama töö jaoks 700—800 inimtundi.»

Sündikaadi «Intertex International» viitsepresident, kes kirjutab alla lepingule Kalininis tekstiilikombinaadi ehitamise kohta, ütles: «Ma olen täielikult selle poolt. Kui me poleks seda teinud, siis teeksid seda inglased. See avab uued võimalused meie tekstiilimasinaehituse ettevõtjatele.»

Kompanii «Andrea Motors Inc.» president ütles pärast «Moskvitšide» müügilepingule allakirjutamist: «Ma seisan meie maade vahel tihedate majandussidemete jaluleseadmise eest. Mulle näib, et pärast «Moskvitši» juurutamist Ameerika turul jõuab järg «Volga» ja teiste Nõukogude autode kätte... Täna allakirjutatud lepingule järgnevad ka teised.»³⁷

Selliseid terveid vaateid Nõukogude—Ameerika majanduslikele suhetele toetavad ka teised Ühendriikide ärieringkondade esindajad.

Nõukogude—Ameerika kaubanduse laiendamise programm esitati N. S. Hruštšovi läkituses president Eisenhowerile 3. juunil 1958. aastal. Läkituses näidati, et Nõukogude Liit võib mahutada Ameerika Ühendriikides tellimusi tööstusseadmetele, sealhulgas sünteetiliste materja-

³⁷ «Правда», 3. veebruaril 1960.

lide tootmise ettevõtete kompleksseadmetele, tellimusi seadmetele rahvatarbekaupade tootmiseks, elamu- ja kommunaalehituseks. NSV Liit on valmis ostma Ameerika Ühendriikidest külmutusseadmeid, õhu konditsiooniseadiseid, tselluloosi-, paberi- ja puidutööstuse, tekstiili-, naha-, jalatsi- ja toiduainetetööstuse seadmeid, televisiooniseadiseid, kaubandusautomaate, pumpasid ja kompressoreid, mäetööstuse masinaid, masinaid ehitusmaterjalide tootmiseks ja ehituse mehhaniseerimiseks, samuti rida valmistooteid, sealhulgas gaasijuhtmete torusid, mitmesuguseid keemiasaadusi, meditsiinilisi seadmeid, arstimeid ja mõningaid rahvatarbekaupu. Kogu ostude programmi teostamiseks on Nõukogude Liit valmis kulutama lähemate aastate jooksul mitu miljardit dollarit.

Vahetuseks ameerika kaupadele määras Nõukogude Liit kindlaks kaupade laia nomenklatuuri, mis pakub huvi Ühendriikidele, sealhulgas mangaani- ja kroomimaagid, rauasulamid, plaatina, pallaadium, asbest, kaalisoolad, metsamaterjalid, karusnahad ja muud kaubad, mida Ameerika firmade esindajad tahavad meilt osta.

Peale toorainete on NSV Liit valmis müüma Ühendriikidele kaasaegseid masinaid ja seadmeid, mis võiksid neid huvitada.

Nõukogude valitsuse läkituses osutati, et NSV Liit võiks sõlmida Ameerika firmadega lepingu litsentside omandamise ja ameerika spetsialistide Nõukogude ettevõtetele konsultantideks kutsumise kohta. Nõukogude Liit pani samuti ette anda ameerika spetsialistidele võimalus tutvuda NSV Liidu saavutustega vastavatel aladel. Samuti nähti ette nõukogude ja ameerika teadlaste ühist osavõttu mõlema riigi teaduslike asutuste tööst kogemuste vahetamise ning koos uute sünteetiliste materjalide ja tehnoloogiliste protsesside väljatöötamise alal.

Nagu näha, pani Nõukogude Liit Ameerika Ühendriikidele ette kaubanduse laiendamise ulatusliku programmi mõistlikul, vastastikku kasulikul ja mõlemale poolele vastuvõetaval alusel.

Seltsimees N. S. Hruštšov ütles Washingtonis Rahvuslikus Pressiklubis 16. septembril 1959. aastal: «... Mis aga puutub meie maade vahelise kaubanduse arendamisse, siis meie vaatame sellele asjale nõnda — tuleb osta seda, mida

meil tarvis on, ja teie müüte seda, mida peate võimalikuks.»³⁸

Pikaajaline vaheaeg NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide kaubandussuhetes lõi tunduvalt raskusi kaubanduse kiirel uuendamisel. Nõukogude väliskaubanduse organisatsioonid on valmis käesoleval ajal andma suuri tellimusi Ameerika firmadele. NSV Liit on valmis esimestel aastatel ostma rohkem ameerika kaupu kui müüb omi. Seetõttu esitas NSV Liit küsimuse maksete tähtaegade võimaliku pikendamise kohta ameerika kaupade ostmisel ning normaaltingimustel pikaajaliste krediitide andmise kohta.

Töötajate miitingul Novosibirskis 10. oktoobril 1959 ütles seltsimees N. S. Hruštšov selle kohta järgmist: «Nõukogude Liit on valmis kauplema Ameerika Ühendriikidega ja see kaubandus on vastastikku kasulik. Muidugi, kui te tahate kaubelda, ütlen ma — andke meile krediiti, kui ei taha kaubelda — ärge andke krediiti, paluma ei hakka.»

Meie maa majanduse arendamise seitsme aasta plaani hiigelülesannete täitmine suurendab tunduvalt meie võimalusi väliskaubanduse laiendamiseks kõigi maadega. Seitsme aastaga võib meie maa suurendada väliskaubanduse mahu vähemalt kahekordseks.

1960. aastal elas Ameerika Ühendriikide majandus läbi raskeid katsumusi. Suurenes tootmisvõimsuste alakoormatus, vähenesid tellimused tööstustoodangule, kasvasid realiseerimisraskused, mistõttu suurenesid ladudes seisvad kaubakogused. Nagu teatab majanduslik kuukiri «First National City Bank», vähenes tellimuste portfelli Ameerika Ühendriikide tööstuses ajavahemikul 1. jaanuarist 1960 kuni 1. juunini 1960 3,7 miljardi dollari ulatuses, sealhulgas terasesulatuse tööstuses 2,3 miljardi dollari ulatuses (selles tootmisharus kasutati ära kõigest 50 protsenti tootmisvõimsustest). Realiseerimata kaubakogused tööstuses suurenesid samal ajavahemikul 2,1 miljardi dollari võrra. Sõiduautode tagavarad moodustasid 1960. aasta juunis 1 210 000 masinat, mis kutsus esile nende tootmise vähenemise 1960. aasta augustis.³⁹

Ajakirja «U.S. News and World Report» andmetel ületasid külmutuskappide, pesupesemismasinade, elektri-

³⁸ Elada rahu ja sõpruses!, Tallinn, 1960, lk. 65.

³⁹ «First National City Bank. Monthly Letter Business and Economic Conditions», august, 1960, lk. 3.

köögipliitide varud 20—30 protsendi võrra 1959. aasta taseme.⁴⁰

Neis tingimustes peaksid Ameerika Ühendriigid olema veelgi rohkem huvitatud rahvusvahelise kaubanduse arendamisest.

Sæga on NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide kaubandussuhete tunduvaks laiendamiseks olemas avarad perspektiivid — selleks on ainult vaja Ameerika Ühendriikide head tahet ja soovi.

KAUBANDUSE ARENDAMINE VÕI VÕIDURELVASTUMINE

Nõukogude—Ameerika majandus- ja kaubandussidemete laiendamisel on eriline tähtsus Nikita Sergejevitš Hruštšovi poolt ÜRO Peaassamblee 14. istungjärgul esitatud ja 15. istungjärgul edasiarendatud ulatusliku desarmeerimise plaani elluviimisel.

Nõukogude Liit ja teised sotsialistlikud maad esitasid loosungi — «Kaubelgem!» vastukaaluks imperialistlike riikide sõjaõhutajate poolt esitatud loosungile — «Relvastagem!». Kõigi maailma maade rahvad valivad kahtlemata esimese loosungi, sest see võib tagada rahu säilitamise, inimkonna lootuste täitumise.

Sõda ei sobi kokku kaubandusega, nad välistavad vastastikku teineteist. Ameerika Ühendriikide ja nende NATO-partnerite poolt teostatav võidurelvastumine tekitab rahvusvahelist pinevust ja sõja ohtu.

Põhja-Atlandi bloki maad kulutavad igal aastal relvastumisele hiigelsummasid: NATO eksisteerimise 10 aasta jooksul on temasse kuuluvatel maadel läinud otsesteks sõjalisteks kulutusteks üle 500 miljardi dollari, sealhulgas Ühendriikidel umbes 375 miljardit. Nende hiigelsummade kulutamine rahuotstarbeks viiks nende maade majanduse, rahvaste heaolu ja kultuuritaseme järsule tõusule.

«Külma sõja» ja võidurelvastumise abil rikastuvad vaid ameerika monopolistid, eriti relvastust tootvate korporatsioonide esindajad. Astudes välja desarmeerimise vastu, väidavad nad, et üldine ja täielik desarmeerimine on kasulik ainult sotsialistlikele riikidele.

Üheks «külma sõja» poliitika lipukandjaks on New Yorgi osariigi kuberner, naftamagnaat Nelson Rockefeller.

⁴⁰ «U. S. News and World Report», 18. juulil 1960, lk. 21.

ler. Esinedes 1959. a. detsembris San Franciscos, kutsus N. Rockefeller Ühendriike üles juhtima «uue maailmakorra» loomist, mis peab «tuginema Ameerika Ühendriikide sõjalistele jõududele». Läbirääkimisi sotsialistlike maadega on vaja pidada «eranditult jõupositsioonilt» — nõuab miljonär Rockefeller.

Rockefeller esines 1959. aasta detsembris Milwaukeees (Wisconsini osariik) kallaletungidega Nõukogude Liidule ja Hiina Rahvavabariigile, kes kujutavat «Ühendriikidele kõige tõsisemat ja hirmsamat ähvardust, millega me oma ajaloos kunagi oleme kokku põrganud». Need kommunistivastased üleskutsed, mida toetas Allan Dulles, olid Rockefellerile vajalikud selleks, et veenda ameeriklasi vajaduses jätkata «jõupositsiooni» ja võidurelvastumise poliitikat. «Külma sõja» tuliste pooldajate hulka kuuluvad endine president Harry Truman, endine riigisekretär Dean Acheson, ametiühinguliidrid — miljonäride teenrid George Meany, Walter Reuther, David Dubinsky ja mõned teised. Kuid nende üleskutsetel ei ole ameerika rahva juures edu. Nagu kirjutab «New York Times», võeti N. Rockefelleri esinemine Milwaukeees auditoriumi poolt vastu «ilma entusiasmita, kui mitte vaenulikuft».

Rockefelleri poolt esitatud kurss rahvusvahelise pinevuse suurendamisele vastab miljardäride kaukahuvidete, mitte aga ameerika rahva huvidete. Rahvusvahelise pinevuse lõdvenemine ja «külma sõja» likvideerimine ähvardab Rockefellereid sõja ettevalmistamiselt saadavate hiigelkasumite kaotusega. Ajaleht «New York Post» märkis hiljuti, et Nelson Rockefeller üha suuremal määral jääb «külma sõja» hädasõduri ossa.

Seega on Ühendriikides jõude, kes takistavad desarmeerimist. «Need jõud,» kirjutas 1959. aasta oktoobris ajakiri «New York Economist», «olid hirmul, et sammud kokkuleppe poole vähendavad järsult sõjalisi kulutusi ja vastavalt ka sõjalisi tellimusi, see aga viiks sõjaliste lepingute alusel töötavate kompaniide tulude vähenemisele.»

Desarmeerimise vastased väidavad, et võidurelvastumise likvideerimine viib massilisele tööpuudusele ja sügavale depressioonile kapitalistlikes maades, sest relvastuse tootmisega tegelevate tööliste ja teenistujate ning sõjaväelaste vallandamine vähendab elanikkonna ostujõudu ja kaupade turustamist.

Selliste väidete täielikku alusetust paljastavad ameerik-

lased ise. Ameerika ajaleht «Labor» (17 ameerika ametiühingu häälekandja) pöördus Ühendriikide valitsuse poole üleskutsega hakata viivitamatult ette valmistama rahuaja tootmise ja tööga kindlustamise plaane, lähtudes Nõukogude Liidu ettepanekutest üldise ja täieliku desarmeerimise kohta. Ajaleht märkis, et võib organiseerida rea abinõusid maa õitsengu tagamiseks ja vältida majanduskriisi, välja töötades ühiskondlike tööde ja maa ressursside arendamise projektid.

Ajaleht näitas, et esmajärjekorras on vaja arendada ulatuslikku elamuehitust, mis annaks võimaluse likvideerida urkad Ameerika suurlinnades ja tagaks töö miljonitele ameeriklastele.

Huvitavad on ameerika majandusteadlaste ja poliitikategelaste arvamused. Majandusteadlane Siegbert Kahn kirjutab: «Need sada miljardit dollarit, mis siiani igal aastal mõttetult relvastumise jaoks tulde on pillutud, võidakse kasutada tootlikel eesmärkidel, laiade hulkade elatustaseme tõstmiseks kogu maailmas. Üldine ja täielik desarmeerimine võimaldab järsult alandada makse... Relvastumise finantseerimise lõpetamisega kaob alaline inflatsioon, saab võimalikuks hindade alandamine... Kammit-satest vabanenud maailmakaubandusele avanevad ennenägemata arenguvõimalused.» Edasi näitab S. Kahn, et desarmeerimine võimaldab vähendada tööpuudust, suurendada kaupade tootmist ja järsult tõsta rahvahulkade heaolu.

Majandusteadlane Victor Perlo kirjutab, et kui ameerika ühiskonna mõistlikud, eesrindlikud jõud võtavad desarmeerimise juhtimise enda peale, siis võib järsult alandada elanikkonnalt võetavaid makse, tõsta elatustaset, ehitada rohkem koole ja odavaid elamuid. Edasi näitab Perlo, et «kaubavahetust sotsialistlike riikidega võib suurendada nii, et iga-aastane maht oleks mitu miljardit dollarit. Selline kaubavahetus tagaks miljonitele tööliste stabiilsema töö tsüklilistele kõikumistele alluvates harudes». ⁴¹

Veel tervemat lähenemist rahvusvahelistele probleemidele ilmutavad paljud Ameerika äriühingute esindajad.

Ajakiri «Saturday Review» 16. jaanuarist 1960 avaldas

⁴¹ «Новое время» nr. 46, 1959, lk. 5.

intervjuu kompanii «General Electric» direktorite nõukogu esimehe Ralf Cordineriga. Cordiner ütles, et üldine rahu oli 1960. aastal ameerika rahva ees seisnud peamine küsimus. «Meie rahvas ja vene rahvas peavad õppima koos elama. Käesoleval ajal püüab rohkem inimesi rahuliku kooseksisteerimise poole kui seda mõtlevad ja tunnetavad poliitikategelased.»

Cordiner lükkas ümber väite, nagu oleksid sõjalised kulutused vajalikud Ühendriikide majanduse ülalholdmiseks. «Mõned inimesed tõestavad, et riigikaitse kulud on õitsengule vajalikuks toetuseks: kuid need väited pole õiged. Riigikaitse kulud tekitavad riigi ressursside ära-voolu, mida vastasel korral võiks kasutada riigi struktuuri tugevdamiseks ja elanikkonna elatustaseme tõstmiseks.»

Ameerika Ühendriikide ühe suurima panga «Morgan Guaranty Trust Company» poolt väljaantava bülletàáni «Morgan Guaranty Survey» novembrinumbris näidatakse, et Ühendriikides võidurelvastumisele kulutatavad hiigelvahendid on raskeks koormaks rahvale, mitte aga õitsengu stiimuliks. Näidetega Ühendriikide ajaloost tõendab bülletàán, et ameerika majanduse võib üle viia sõjalise toodangu valmistamiselt rahulikele rööbastele ilma tõsiste majanduslike vapustusteta. Bülletàán teeb kokkuvõtte: «Relvastuse järkjärgulise vähendamise perspektiivid ei tohi tekitada hirmu majanduslike tulemuste eest. Vastupidi, see tooks suurt ja püsivat majanduslikku kasu.»

Ameerika Töösturite Rahvusliku Assotsiatsiooni 64. aastakongressil, mis toimus 1959. aasta detsembris New Yorgis, ütles selle organisatsiooni direktorite nõukogu esimees Milton Lightner («Singer Manufacturing Company» esimees) kongressi avades: «Rahulik ja õitsev maakera — selline on eesmärk, mida me peame visalt taotlema... Rahvusvaheliste poliitiliste, majanduslike ja sotsiaalsete probleemide efektiivne lahendamine võib avada meile kultuurilise arengu ja rahvusvahelise kaubanduse vastastikku kasuliku laiendamise piiramatud horisondid.»

Samasugustele järeldustele jõuavad ka Ameerika Ühendriikide poliitikategelased. Ühendriikide endine saadik NSV Liidus George Kennan ütles, et ei maksa «kategeooriliselt tagasi lükata» NSV Liidu ettepanekuid desarmeerimise kohta. «Meil ei tohi olla mingeid kahtlusi Nõukogude valitsuse siiruses, kui jutt on soovist pidada kahe

süsteemi vahelist võistlust muude vahenditega kui suur sõda.»⁴²

Kogu maailma inimesed ei taha võidurelvastumist. Üldine ja täielik desarmeerimine vastab kõigi rahvaste ja riikide elulistele huvidele. Seda tunnistas ka president Eisenhower. 1959. aasta oktoobris ütles ta: «...Ida ja Lääne maad leiavad kindla, garanteeritud tee hiiglaslike ja sisuliselt pillavate relvastumise ressurside vähendamiseks, nii et seda säästu saab kasutada ulatuslikeks ja efektiivseteks jõupingutusteks kogu maailma kasuks.»⁴³

Kuid senini on need ainult sõnad ja õilsad kavatsused. Rahvastel aga, nagu ütles N. S. Hruštšov, on isu täis lõpututest ja viljatutest läbirääkimistest desarmeerimise kohta. Nad nõuavad konkreetsete praktiliste abinõude rakendamist.

Nõukogude Liit teeb kõik, et desarmeerimise programmi ellu viia. 15. jaanuaril 1960. aastal võttis NSV Liidu Ülemnõukogu vastu otsuse relvastatud jõudude uue tunduva vähendamise kohta 1 miljoni 200 000 inimese võrra.

«Astudes sellise sammu,» ütles seltsimees N. S. Hruštšov, «ütleme me lääneriikidele: on saabunud aeg sõnadelt tegudele üle minna.»⁴⁴

Nõukogude Liidu uued ettepanekud desarmeerimiseks, tema väsimatu võitlus rahu eest kogu maailmas kinnitab, et Nõukogude valitsuse teod ei lähe lahku sõnadest.

Esinedes Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Peaassamblee XV istungjärgul, rõhutas Nõukogude valitsuse juht N. S. Hruštšov korduvalt, et desarmeerimise probleem on käesoleval ajal kõige kardinaalsemaks, kuna selle lahendamisest sõltub püsiva rahu kindlustamine kogu maailmas. Esinedes desarmeerimise küsimuse arutamisel ÜRO Peaassamblee plenaaristungil, ütles N. S. Hruštšov:

«Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni peamiseks kohuseks on tagada rahu. Rahu tagamise ürituses on aga tähtsate küsimuste hulgas kõige tähtsamaks desarmeerimiskokkuleppe saavutamine ning relvastuse hävitamine range rahvusvahelise kontrolli all.»⁴⁵

Kuni viimase ajani ei taha Ameerika Ühendriikide valit-

⁴² «Правда», 5. detsembril 1959.

⁴³ «Правда», 21. detsembril 1959.

⁴⁴ «Правда», 27. veebruaril 1960.

⁴⁵ «Рahva Hääl», 13. oktoobril 1960.

sus loobuda Dullese «sõja piiril balansseerimise» poliitika läbiviimisest.

Esinedes ÜRO Peaassamblee XV istungjärgul, näitasid lääneriikide esindajad huvi puudumist rahvusvahelise pinevuse vähendamise ja riikidevaheliste suhete normaliseerimise vastu.

ÜRO Peaassamblee XV istungjärk näitas kogu maailmale, et Nõukogude Liit teeb kõik rahu kindlustamiseks ja rahvusvahelise pinevuse lõdvendamiseks.

KÕRVALDADA TAKISTUSED NSV LIIDU JA AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE MAJANDUS- JA KAUBANDUSSIDEMETE ARENDAMISE TEELT

Nõukogude—Ameerika kaubandussuhete normaliseerimine ja arendamine on käesoleval ajal saanud küpseks rahvusvaheliseks probleemiks. NSV Liidu ja Ühendriikide kaubavahetuse arendamine on heaks aluseks rahuliku kooseksisteerimise poliitikale, soodustades maailmakaubanduse elavnemist ja rahvusvahelise olukorra tunduvalt teravnemist.

«Kui me tahame riikidevahelisi suhteid vastastikku parandada, on vaja kõrvaldada kõik barjäärid rahvusvahelises kaubanduses. Kes tahab rahuliku kooseksisteerimist, see peab esinema kaubanduslike, majanduslike ja ärisidemete arendamise poolt,» ütles seltsimees Hruštšov artiklis rahuliku kooseksisteerimise kohta, mis avaldati ajakirjas «Foreign Affairs» 1959. aasta septembris.

Nõukogude—Ameerika kaubanduse laiendamiseks on esmajärjekorras vaja likvideerida Ühendriikide valitsuse poolt kaubanduses Nõukogude Liiduga kehtestatud diskrimineeriv režiim. Samuti tuleb kõrvaldada Nõukogude—Ameerika kaubavahetuse languse perioodi sadestus, hajutada nende ameerika ettevõtjate kahtlused ja kartused, kes tahavad meie riigiga äri teha, kõrvaldada mõningad ebaõiged ettekujutused ja mõlemapoolsed arusaamatused, mis on tekkinud üksikute küsimuste mitte küllalt täieliku mõistmise tagajärjel.

Tuleb arvesse võtta seda fakti, et «külma sõja» pooldajad Ühendriikides teevad kõik selleks, et mitte lubada Nõukogude—Ameerika kaubavahetuse uuendamist ja laiendamist.

Millega siis põhjendavad kaubavahetusest Nõukogude Liiduga keeldumist Nõukogude—Ameerika kaubanduslike sidemete arendamise vastased?

Esinedes rahvusvahelise kaubanduse normaliseerimise vastu, väidab Nelson Rockefeller, et NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide kaubavahetus võib «õõnestada Lääne poliitilisi positsioone». Ta avaldas kartust, et «kommunistliku kaubanduse Trooja hobune võib ameerika väravatest läbi tuua mingi surmatoova relva», see on — kommunismi ideed. Esinedes 8. oktoobril 1959. aastal «Waldorf-Astoria» hotellis, nõudis Rockefeller diskrimineerimise säilitamist kaubanduses Nõukogude Liiduga, põhjendades seda nõuet müüdiga «nõukogude tina-, alumiiniumi- ja nisudumpingu»⁴⁶ kohta ja demagoogiliste avaldustega, et NSV Liit kasutab väliskaubandust «vaba maailma majandussüsteemi õõnestamiseks». N. Rockefeller astub välja Nõukogude väliskaubanduse monopoli vastu, nõuab, et NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide kaubavahetus toimuks tingimustel, mis on vastuvõetavad ja kasulikud Ühendriikidele, kuid pole vastuvõetavad NSV Liidule.

Ühendriikide riigisekretäri asetäitja Douglas Dillon ütles oma avalduses, et on olemas kommunismi sissetungi oht nõrgaltarenenud maadesse, kelle rahvastele võivad kommunismi ideed meelitavatena näida. Härra Dillon väidab, et NSV Liit tahab haarata teisi maid kauplemise ja abistamise kaudu, hirmutab Nõukogude Liidu majandusliku ja sõjalise ülevõimu kehtestamisega kogu maailmas.

Rockefelleri ja Dillon'i säärased väited on ilmses vastuolus NSV Liidu tegeliku rahuarmastava poliitikaga. NSV Liit on valmis desarmeerima, tal ei ole välismaiseid sõjaväebaase ning ta ei sega end teiste riikide siseasjadesse. Seda ei saa aga öelda Ühendriikide kohta.

Rockefellerile ja Dillon'ile ei meeldi sotsialistlik kord Nõukogude Liidus, meile ei meeldi kapitalistlik kord Ameerika Ühendriikides, kuid see ei tohi olla takistuseks kaubavahetusele. Nõukogude kord ja väliskaubanduse monopol, mis sugugi ei meeldi neile, ei takista meid elavalt kauplemast Inglismaa, Saksa Föderatiivse Vabariigi, Prantsusmaa ja teiste kapitalistlike riikidega, ei seganud ka varem kaubavahetust Ühendriikidega. Me kaupleme

⁴⁶ Dumping — kapitalistlike riikide poolt kasutatav eksport, mille juures müüakse kaupu välisturul kunstlikult madalate hindadega, samaaegselt siseturul hinnad tõusevad.

kaupadega, mitte aga kommunismi ideedega, mida nii väga kardavad välismaised härrased. Rockefelleri ja Diloni väljaastumised NSV Liidu väliskaubanduse monopoli vastu on läbi immutatud «külma sõja» vaimuga, need on NSV Liidu siseasjadesse jultunud vahelesegamise katseks.

Nõukogude Liidu süüdistamine «majanduslikus agressioonis» on samuti alusetu. See on kohmakas katse nõrgendada vastastikku kasuliku, võrdsuse alusel toimuva majandusliku koostöö nõukogude poliitika mõju, mustata NSV Liidu sõbralikku ja omakasupüüdnud abi maha jäänud maadele.

Põhjendamatud on ka Rockefelleri, Traisy («Standard Oil Company of New Jersey» direktori) ja teiste väited nõukogude nafta-, tina-, alumiiniumi-, riisi- ja nisudumpingu kohta. Tina müüb NSV Liit rahvusvaheliste hindade järgi, mis on ametlikult registreeritud Londoni metallibörsil. Tinahinnad langesid maailmaturul järsult sel ajal, kui NSV Liit ei müünud tina. Riisi me ei müü, vaid ostame. Alumiiniumi müüvad kõik riigid, kaldudes kõrvale ametlikust teatmikuhinnast. Nii müüsid Inglise turul 1959. aastal alumiiniumi Prantsusmaa 166,8, Saksa Föderatiivne Vabariik 167,9, NSV Liit 169,3, Austria 170,4 naelsterlingit tonn. Seega ei müü NSV Liit alumiiniumi odavamalt kui teised riigid.⁴⁷ Sama lugu on muude kaupadega. «Mingist nõukogude dumpingust ei saa juttugi olla. Me ei tekita kaost maailmakaubanduses. See kaos on kapitalistliku maailma lahutamatu osa,» ütles A. I. Mikojan miitingul Gorkis 15. juunil 1959.

Massilises dumpingus maailmaturul on esmajoones süüdi Ühendriigid. Ameerika Ühendriikide Kongress võttis vastu erilise seaduse nr. 480 «Põllumajandussaadustega kauplemise abistamisest ja arendamisest», mille järgi Ühendriigid ekspordivad põllumajandussaadusi madalama hinnaga kui siseturul, tasudes vahe riigieelarvest. Iga tonni nisu eest, mis läheb ekspordiks, maksab Ühendriikide valitsus 22 dollarit ja tonni puuvilla eest 176 dollarit. Austraalia nisukomitee esimees John Thysgayl tegi 15. mail 1959. aastal avalduse ajalehes «Corn Trade News», et «kuigi Ameerika Ühendriigid on maailma suurimaks teravilja ja jahu ekspordööriks, ei ole alates 1954. aastast eksporditud mitte ühtki buššelit nisu ega ühtki kotti jahu ilma subsiidiu-

⁴⁷ «Metal Bulletin» nr. 29, mai, 1959.

mita . . . Ameerika Ühendriigid organiseerivad põllumajandussaaduste ülejääkide dumpingut, mitte põlates ükskõik milliseid vahendeid». Selline on tõeline asjade seis.

Mõned Nõukogude—Ameerika majandussuhete reguleerimise vastased kinnitasid, et NSV Liit on seepärast huvitatud kaubavahetuse arendamisest Ühendriikidega, et ta ilma selleta ei täida seitsme aasta plaani.

Need inimesed ei ole teinud endile selgeks seda lihtsat tõe, et NSV Liit on arenenud ilma nendeta ja võib ka edaspidi ilma nendeta areneda. Nõukogude Liit ei vaja Ameerika finantseerimist hoopiski tööstuse arendamiseks. Finantseerimine on ette nähtud seitsme aasta plaanis oma allikatest. Krediidide küsimus pole mitte NSV Liidu abistamine. Krediidid on vajalikud Nõukogude tellimuste laiendamiseks lähemaks ajaks, pärast pikemat vaheaega kaubanduses. «Krediit on siin vastastikku kasulik üritus,» ütles A. I. Mikojan, esinedes 2. juunil 1959. aastal Lvovi linnas. «See aitaks Ameerika firmadel saada NSV Liidust suuri tellimusi, sellesamaga koormata oma tehaseid ja vähendada tööpuudust. . . Krediidid, mida me oleme saanud, oleme alati korralikult kustutanud. Seda teab kogu maailm.»⁴⁸

«Külma sõja» pooldajad püüavad väita, nagu oleks Nõukogude—Ameerika kaubavahetus võimatu, sest erineva majandusliku korraga riikidel puudub baas kaubanduse arendamiseks. Kuid NSV Liidu kaubavahetuse laialdane arendamine kapitalistlike maadega ja Nõukogude—Ameerika kaubandussuhete ajalugu lükkavad need väited ümber. Maa industriaalne areng ei vähenda, vaid suurendab kaubanduslikke võimalusi, Nõukogude Liidu majanduse kõrge arengutase tõstis meie huvi kauplemiseks kapitalistlike maadega ja lõi tingimused kaubakäibe laiendamiseks. Nõukogude ekspordi struktuur näitab, et NSV Liidul on, mida pakkuda vahetuseks ameerika kaupadele. Pii-sab, kui öelda, et Ameerika statistika andmetel oli 1948. aastal NSV Liidu osatähtsus Ameerika mangaanimaagi impordis 40 protsenti ja kroomimaagi impordis 50 protsenti! Käesoleval ajal võib NSV Liit peale tooraine pakkuda ka paljusid valmistooteid. Majandus ja teadus on saavutanud Nõukogude Liidus sellise taseme, et ameerika teadlased ja insenerid võiksid meilt palju õppida. Ühend-

⁴⁸ «Внешняя торговля» nr. 6, 1959.

riikide ärieringkondade huvi kaubavahetuse vastu meie maaga tõendab järelepärimiste ja ettepanekute arvu suurenemine, mida Ühendriikide kaubandusministeerium saab paljudelt Ameerika firmadelt. See räägib reaalsetest võimalustest vastastikku kasulikuks majanduslikuks koostööks.

Seega ei ole NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide kaubavahetuse vähenemise põhjused majanduslikud, vaid poliitilised. Need on kunstlikud abinõud, mida kutsub esile külm sõda. Nende kõrvaldamine on tänapäeva jaoks küps küsimus.

Nikita Sergejevitsš Hruštšov ütles 6. märtsil 1959. aastal, esinedes Leipzigi messil Nõukogude paviljonis: «Ilmselt pole kaugel aeg, kus kõik need barjäärid kaubanduses likvideeritakse ja heidetakse kõrvale kui mittevajalikud. Nad toovad rohkem kahju lääneriikidele enestele. Ma olen veendunud, et iga aastaga meie kaubavahetus kapitalistlike maadega areneb üha enam vastastikku kasulikul alusel.»⁴⁹

Nõukogude rahvas jagab seda arvamust. Meie valitsuse poolt teostatav rahu ja rahvusvahelise pinevuse lõdvendamise poliitika vastab kõigi nõukogude inimeste huvidele ja aitab kaasa Nõukogude Liidu majandussidemete laiendamisele välisriikidega.

⁴⁹ «Правда», 7. märtsil 1959.

SISUKORD

Nõukogude ja Ameerika rahvad võivad elada rahus ja sõpruses	3
Rahvusvahelise kaubanduse arendamine on tee vastastikusele mõistmisele ja rahulikule koostööle	8
Nõukogude—Ameerika kaubandussuhete ajaloost	11
Nõukogude—Ameerika kaubanduse laiendamise perspektiivid	22
Kaubanduse arendamine või võidurelvastumine	37
Kõrvaldada takistused NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide majandus- ja kaubandussidemete arendamise teelt	42

Эрман Николай Николаевич

ИЛИ ТОРГОВЫЕ СВЯЗИ ИЛИ
«ХОЛОДНАЯ ВОЙНА»?

На эстонском языке

Обложка Л. Круусмаа

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10.

Toimetaja H. Seping

Kunstiline toimetaja I. Torn

Tehniline toimetaja K. Einberg

Korrektorid A. Nurmoja ja

V. Leibak

Ladumisele antud 19. I 1961. Trükkimisele
antud 11. IV 1961. Paber 54×84, 1/16. Trüki-
poognaid 3. Formaadile 60×92 kohaldatud
trükipoognaid 2,52. Arvutuspoognaid 2,62.
Trükiarv 3000 MB-01123. Tellimise nr. 140.

Trükikoda «Punane Täht», Tallinn,

Pikk t. 54/58.

Hind 7 kop.

7 kop.

A-17346

A

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00481976 1